

Nummer 10 Maart 2000

Vereniging Historisch Purmerend

Vereniging Historisch Purmerend

v/h Oudheidkamer van Purmerend
opgericht 26 maart 1942

Correspondentieadres:

Postbus 571

1440 AN PURMEREND

Bestuur:

Voorzitter:	C. van der Linden	0299 - 607 154
Secretaris:	A. Joosten	0299 - 423 315
Penningmeester:	J. Korver	0299 - 648 818
Tweede secretaris:	mw. G. Platell-Hoogland	0299 - 471 689
Ledenadministratie:	mw. M. de Boer-Schouw	0299 - 428 964
Historicus:	B. de Lange	0299 - 431 294
Bestuurslid:	H. Meines	0299 - 666 888
Bestuurslid:	E. Beijert	0299 - 432 052

Ledenadministratie: M. de Boer-Schouw
Goudenregenstraat 75
1441 HG Purmerend

Redactie: G. Platell-Hoogland
Jasmijnstraat 48
1441 JX Purmerend

Namens de Vereniging Historisch Purmerend
hebben zitting in het bestuur van het Purmerends Museum:

P. Buurmans,
E. de Hilster,
vacature

Postbank: 3 119 543

Bank ING: 6819.13.002

t.g.v. penningmeester van de Vereniging Historisch Purmerend.

Verenigingsruimte in *De Ark*.

Wilhelminalaan 1, tweede verdieping, er is een lift.

Open op dinsdag 4 april en 2 mei van 20.00 uur tot 22.00 uur.

VAN DE REDACTIE

De geschiedenis van de stad waar we wonen en waar een minderheid van de Purmerenders ook is geboren en getogen, blijft velen boeien. Zij willen weten hoe het was en waarom de stad is geworden wat het is. Voor een breder publiek interessante persoonlijke herinneringen moeten voor de generaties na ons worden vastgelegd. Onderzoek van bronnen en als het kan in combinatie met herinneringen moet het beeld van de geschiedenis van mensen, organisaties en ondernemingen in de Marktstad vastleggen. De Vereniging Historisch Purmerend stimuleert de bestudering van het verleden van de stad en bevordert publicatie in het eigen periodiek of elders en is soms uitgever van waardevolle boeken over onderwerpen uit het verleden van Purmerend.

In dit nummer treft u weer een grote verscheidenheid onderwerpen aan. Het volgende nummer kan nog beter worden met uw bijdrage. Bij de redactieleden kunt u uw kopij inleveren.

Gerda Platell, Marian de Boer, Fred Beijers, Theo van der Zeijden

VAN DE VOORZITTER

Met z'n allen hebben we, wat de VHP betreft, weer een mooi jaar achter de rug. Het ledenaantal groeit. Momenteel heeft de vereniging ruim 1.400 leden.

Op verzoek van de stichting Purmerend Marktstad heeft de Vereniging Historisch Purmerend net als vorige jaren de feestweek mogen openen. Vooral de zondagmiddag voor de ouderen, die werden opgehaald en thuis gebracht, was voor hen een belevenis. Nog onze dank voor al de vrijwilligers die hieraan meegewerkt hebben. Speciaal het koor *Ladies Voice* en de jonge pianist en het ter beschikking stellen van het materiaal door Taxi Haan.

Onze historicus Ber de Lange heeft weer een interessante avond en middag ten tonele gebracht. De jaarprijs van de VHP ging naar de Nicolaaskerk, die daar zeer verguld mee was.

De dia-avonden en -middagen zijn goed bezocht en ook de puzzelmiddag had aan belangstelling niet te klagen. Voor de liefhebbers zijn er nog enkele exemplaren van de stadsplattegrond van Blaeu à f 29,50 te koop. Het komende jaar zien we met vertrouwen tegemoet, maar bedenk wel dat we zonder u nergens zijn.

Nieuwe leden zijn altijd welkom; streven is 2.000. Zo ook kopij voor ons verenigingsblad en uiteraard staan we open voor nieuwe ideeën en suggesties voor de dia-avonden en -middagen. Laten we er met z'n allen weer een topjaar van maken in 2000. Ook herinner ik u graag aan de jaarvergadering op 22 maart. Bij dit periodiek ontvangt u de stukken. Het bestuur rekt op uw komst.

Met vriendelijke groet,
Cees van der Linden

Foto omslag
De Doele aan de Koemarkt
(ets eigendom John Korver).

Vormgeving
H&R Communicatieve Vormgeving,
Purmerend.

Programma 1999 – 2000

Leden hebben gratis toegang op vertoon van hun lidmaatschapskaart. Anderen betalen vijf gulden toegang per voorstelling.

De diavertoningen zijn op één na (deze is in *De Doele*) in Concordia, Koemarkt 45. De aanvang van de avond-bijeenkomsten is acht uur en van de

middagvoorstellingen twee uur. Eventuele wijzigingen worden in de kranten bekendgemaakt.

ZONDAG 16 APRIL 2000

aanvang 14.00 uur
in *De Doele*

DE DOELE 350 JAAR

Vincent Nijenhuis schrijft een boek over de geschiedenis van *De Doele*. Deze zondag vertelt hij met behulp van dia's over ontstaan en gebruik van *De Doele*.

Doelestal, links oorspronkelijk paardenstal en rechts koeienstal

WOENSDAG 3 MEI 2000

aanvang 20.00 uur
en

ZONDAG 7 MEI 2000

aanvang 14.00 uur

PURMEREND IN DE TWEEDE WERELDOORLOG

Henk Meines en Fred Beijert hebben een diavoorstelling samengesteld met nooit eerder gebruikt fotomateriaal.

Waar is deze foto gemaakt?

ZONDAG 21 MEI 2000

aanvang 14.00 uur

PUZZELWANDELTOCHT

Een nieuwe puzzeltocht om de binnenstad (nog) beter te leren kennen. U kunt voor deze stadswandeling starten tussen 13.30 en 15.00 uur. Het vertrekpunt is *Concordia* aan de Koemarkt.

Concordia, vertrekpunt stadswandeling. Foto: Theo van der Zeijden

STORMLOOP OP HERDRUK STADSPLATTEGROND BLAEU

Theo van der Zijden

Het liep tijdens de historische markt op zondag 16 januari storm in partycentrum *Concordia*. Via de pers waren belangstellende Purmerenders op de hoogte gesteld van de start van de verkoop van een herdruk van een stadsplattegrond van Purmerend. Het origineel is rond de helft van de 17de eeuw door *Joan Blaeu* gemaakt. Van de 300 genummerde exemplaren bleven er uiteindelijk amper 40 over. De kramen van de verschillende organisaties en personen hadden niet de klagen over belangstelling.

Rodi Vroon, eigenaar van lijstenmakerij 't *Huysche* aan de Westerstraat, bood aan de stadsplattegrond in te lijsten tegen een gereduceerde prijs van f150,- en handhaaft dat aanbod voor eenieder die zich met de genummerde kaart meldt. De plattegrond heeft een *twelingbroer* die in het bezit is van het *Purmerends Museum* in het voormalige raadhuis aan de Kaasmarkt. Die plattegrond is rond 1680 gemaakt door *Frederick de Wit*. Het museum kocht begin 1997 de kaart op een veiling. De Wit - zijn achter-

naam wordt soms met dubbel 't' geschreven - moet handig gebruik hebben gemaakt van de door Blaeu gemaakte koperplaat.

In 1672 brandde de werkplaats van Blaeu af. Jaren later kocht De Wit de koperplaat van een opkoper en na 1694 werd de plattegrond van Purmerend in zijn eerste staat gepubliceerd in *De Wit's Stedenboek*. De kaart in het museum is een tweede staat, waaraan linksonder (boven *Maete van 30 roeden*, een Rijnlandse roede is 3,77 meter) een windroos is toegevoegd. Volgens ex-conservator/beheerder Stef Jacobs mag uit de signering *F. de Wit* voorzichtig geconcludeerd worden, dat Frederick de Wit een aan-

deel van betekenis heeft gehad in de definitieve opmaak. 'Op andere, van Blaeu afkomstige, plattegronden ontbreekt dit persoonlijke *impressum*. Frederick wist als gewiekst zakenman en ervaren graveur de koperplaat van Blaeu nieuw leven in te blazen', aldus Jacobs.

Eerste stadsplattegrond voor Oscar Henar van Streekarchief Waterland. Foto: Bert Joosten

BEZOEKERS IN 1999

De belangstelling voor de diavoorstellingen van de *Vereniging Historisch Purmerend* blijft groot. Het bestuur is echter ook blij met de 'knussere' bijeenkomsten met onderwerpen in een wat verder weg gelegen verleden. Helaas is de opkomst dan minder groot.

LIDMAATSCHAP

Het lidmaatschap kost f 25,00 per kalenderjaar, meer overmaken mag natuurlijk. Wanneer u vóór 1 juli lid wordt, betaalt u minimaal f 25,00 en ontvangt u twee verenigingsbladen. Wanneer u ná 1 juli lid wordt, betaalt u minimaal f 12,50 en ontvangt u één verenigingsblad. Eerdere uitgaven van het verenigingsblad (indien nog voorradig) zijn te koop voor f 5,00 per stuk, exclusief portokosten voor buiten Purmerend. Neemt u contact op met Marian de Boer.

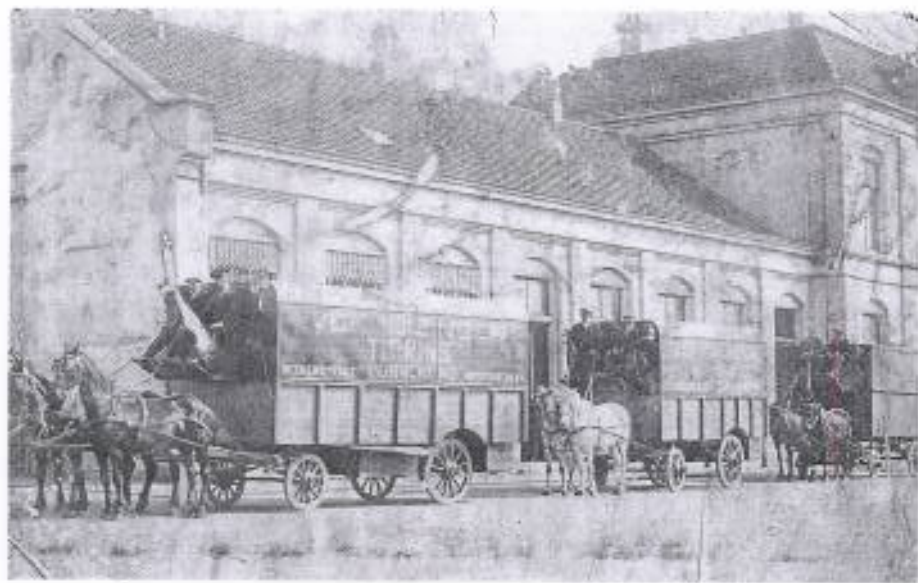
Op vertoon van de lidmaatschapskaart 2000 heeft u gratis toegang tot alle dia- en filmvertoningen en lezingavonden van de *VHP* en gratis toegang tot het *Purmerends Museum* aan de Kaasmarkt.

Onderwerp	Datum	Aantal bezoekers		
		niet-leden	leden	totaal
Straatbeelden zestiger jaren <i>Henk Meines</i>	17.01.99	52	216	268
Handelsoorlog <i>Dr. D. Aten</i>	24.02.99	9	52	61
Garrelsorgel <i>Jan Jongepier</i>	22.03.99	12	56	68
Stadsfeesten <i>Ber de Lange</i>	21.04.99	26	203	229
NACO <i>Piet Kemper</i>	13.10.99	36	80	116
175 jaar Noordhollands Kanaal <i>Ber de Lange</i>	10.11.99	43	184	227
Waterschappen <i>G. Pielage</i>	16.12.99	3	26	29
Subtotaal		181	817	998
Puzzelwandeltocht	16.05.99	?	?	135
Terugblik op oud-Purmerend (<i>Theater De Purmaryn</i>)	4.09.99	?	?	434
	5.09.99	?	?	314
Totaal		181	817	1881

Prins Transport: oudste bedrijf met nieuwste materiaal

Theo van der Zeijden. Foto's: uit verzameling familie Prins

In april bestaat Prins Transport BV 125 jaar. De exacte oprichtingsdatum is niet te achterhalen, maar het familiebedrijf van Teun, Gerda en Cor Prins mag gerust worden beschouwd als het oudste van Purmerend. Ter gelegenheid van het jubileumjaar is er open dag op zaterdag 13 mei. Dan wordt het uit twaalf voertuigen bestaande wagenpark (als altijd glimmend gepoetst) getoond, waaronder de nieuwste aanwinst: een DAF 95 XF die radiografisch op afstand bestuurbaar is. Tussen de hedendaagse techniek en het prille begin in 1875 ligt een *wereld van verschil*, zo groot als de Grand Canyon in de Verenigde Staten van Amerika of de Sahara in Afrika.

De paarden moesten ook de rest van de week hun voer verdienen.

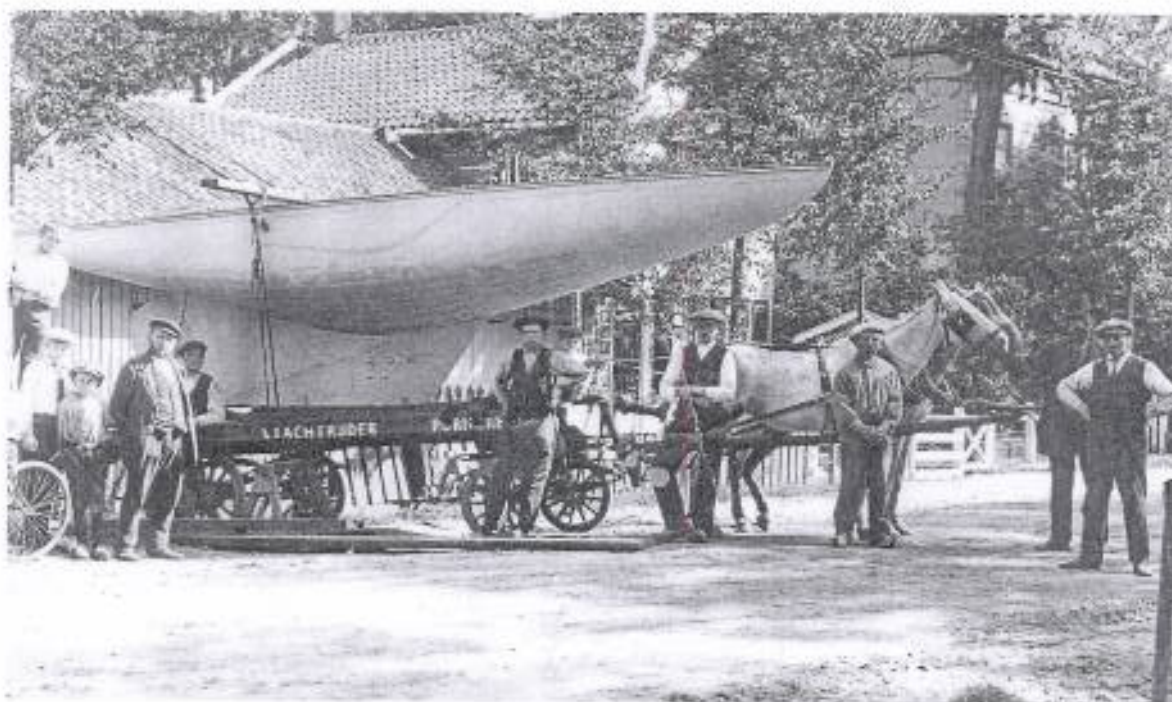
Transport kaaspakhuis van Landsmeer naar Enkhuizen.

Het begon 125 jaar geleden met het bedrijf van de jeugdige Tjip Prins die zich hoofdzakelijk bezighield met ploegen in loondienst en hooirijden met paard-en-wagen voor veehouders. Het moment dat Tjip besloot in zaken te gaan, is nergens terug te vinden. Er zijn oude krantenknipsels met advertenties, rekeningen, nota's en dergelijke, maar de feitelijke oprichtingsdatum blijft verborgen in het verleden. Toentertijd hoefde men nog geen oprichting in de registers van de Kamer van Koophandel te laten vastleggen. Voor het starten van een eenmanszaakje volstond bekendmaking in de familie- en kennissenkring. Het bedrijfje van Tjip Prins is, hoe dan ook, in de loop der jaren uitgegroeid tot een internationaal transportbedrijf dat bekendstaat om de vele mogelijkheden van vervoer. Van het Noorse huisje aan de Purmersteenweg of het complete kaaspakhuis uit Landsmeer naar het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen tot het vervoer van het vliegtuig van het Noordhollands kanaal naar zijn plek in de Purmer-Noord, kolossale jachten, de grootste reddingsboot van Europa, enzovoort. 'We hebben alleen nog geen raket vervoerd', merkt technisch directeur Teun Prins subtiel op. Voordat het alsnog zover komt, verdient Prins Transport een terugblik die past in de historie van Purmerend en uiteraard in het verenigingsblad van de VHP.

Oprichter Tjip Prins had de bijnaam *Karel I* vanwege zijn treffende gelijkenis met de schilderachtige figuur die op de

De eerste vrachtwagen. Telefoon 1111

Bijzonder transport. Als ansichtkaart uitgegeven?

kistjes van het gelijknamige sigarenmerk stond afgebeeld: wijde jas, baard, sigaar in de mond en een gleufhoed op de weelderige haardos. Naast het ploegen en hooirijden hield Tjip, die aan de Neckerstraat woonde (waar 25 jaar geleden Taxi Groothuizen was en nu PCS Bromfietsen is gevestigd), zich intensief bezig met het vervoer op dinsdag van vee van de markt naar de gereedstaande spoorwagons. In de stal stonden twintig paarden. Omdat die ook de rest van de week dienst moesten doen, kwamen er verhuizingen bij. Als het regende gooide Tjip een groot zeildoek over de laadbak om de spullen droog te houden. Zijn zoons Teun, Hen en Auwel kwamen hem al snel een handje helpen, hoewel dat voor laatstgenoemde van korte duur was, hij overleed op 25-jarige leeftijd. Omstreeks 1934 trok Tjip zich terug uit de zaak, namen zijn nazaten het bedrijf over en verhuisde de familie Prins naar

de Kaasmarkt. De crisistijd ging niet aan hen voorbij. Het kwam bijna tot een faillissement, maar een bevriende relatie zorgde ervoor dat het niet zover kwam.

Café aan Kaasmarkt

Zoon Teun ging alleen door en kreeg het voor elkaar dat de zaak, ondanks de economische dip, groeide. Tussendoor werd een café (een van de circa 70 horeca-etablisementen in de toenmalige Marktstad) gekocht aan de Kaasmarkt, waar later Foto Zijp en nu kledingboutique Philippine is gevestigd, maar die periode duurde niet zo lang. Het transport verdiende en kreeg alle aandacht, want mensen willen nu eenmaal niet stilzitten.

In die tijd sprak men nog van *mallejans*, waarmee de houten heipalen van het Noordhollands kanaal naar de bouwplaatsen van het *Stadsziekenhuis* aan de Purmersteenweg en ouderencentrum *De Rusthoeve* aan de Wolthuissingel werden vervoerd. De daadwerkelijke paardenkrachten maakten plaats voor motorische PK's, de transporten werden omvangrijker en er werd opnieuw verhuisd. Om precies te zijn: naar de bovenverdieping van de toenmalig drukkerij *D'Huy*. Op twaalfjarige leeftijd nam Tjipke, de inmiddels overleden vader van de huidige drie directieleden, de zaak over. Met de van carbidlampen en kettingaandrijving voorziene vrachtwagens trokken vader en zoon Prins door het land. Nu hebben we het over *reke-*

De zaken gaan steeds beter. Verhuizen steeds belangrijker.

Trotse chauffeurs bij een deel van het wagenpark van Prins Transport.

ningrijden, maar in die tijd hadden Prins en zoon te maken met talloze *tolbomen*, vele veerponten (met ellenlange wachttijden) en het krijgen van meer dan voldoende zitvlees, omdat de massieve banden van de voertuigen nu een-

Transport koetsierswoning firma Brantjes naar Zuiderzeemuseum

maal weinig comfort boden. Ze klaagden niet, want niemand haalde het in zijn hoofd transporten af te wijzen.

De transporten van Prins zijn vaak van uitzonderlijke aard geweest. De eerdergenoemde zijn van relatief recente datum, maar de oudere Purmerenders herinneren zich ongetwijfeld *Cinema Schinkel* aan Dubbele Buurt, later *stomerij Zeekant* en inmiddels het onderkomen van *Action*. Voordat Schinkel zijn bioscoop had, trok hij met een mobiel theatertje door de streek en zorgde Prins er uiteraard voor dat het bioscoopje ter plekke kwam als er kermissen waren. Tjipke is overigens tot zijn dood nauw betrokken geweest bij het bedrijf en het culturele leven in de Marktstad, maar gaf bijtijds de scepter over aan Teun en Gerda. Later trad ook Cor toe, die de gave bezit om in één oogopslag de omvang van een verhuizing in te schatten en dan moet het heel raar lopen wil hij zich een vierkante meter vergissen.

In 1964 werd de huidige locatie aan de Purmerweg betrokken. Naast de garage en opslagloods is later een kantoorpand neergezet, vanwaar de transporten worden geregeld door Gerda en haar schoonzus Mien. Transporten bepalen in toenemende mate het dagelijks leven van de familie en geen opdracht is hen te zwaar. Historische vrachten zijn de 24.000 ontbijtkoeken van koekfabriek Van Delft naar Oostenrijk en de aardbeien,

frambozen en perziken uit Joegoslavië naar ons land, maar ook het vervoer van een complete hotelinventaris, eveneens uit Joegoslavië, via Nederland naar Zweden. Toch frons niemand de wenkbrauwen als weer de vraag wordt gesteld of Prins een bepaalde klus aankan.

Salontafel

Wat niet onvermeld mag blijven, is een verhaal uit de Tweede Wereldoorlog. De bezetter eiste alle voertuigen op en dat stelde Prins voor een probleem, hoewel daar niet lang bij stil werd gestaan. Om te voorkomen dat de vrachtwagens in handen van de Duitsers vielen, werden gewoon de motoren eruit gesloopt en 'verwerkt' tot salontafel. De Duitsers hebben er bij een inval nooit bij stilgestaan dat ze een essentieel onderdeel volslagen over het hoofd zagen. Tjipke heeft in een artikel in de *Nieuwe Noordhollandse Courant* van vrijdag 23 juni 1995, bij het 120-jarig bestaan (waarvan hij er ruim zeventig had meegemaakt), ook nog gemeld dat de toenmalige ritten naar bijvoorbeeld Roermond, te vergelijken waren met een kleine wereldreis. Het was in de tijd dat je bij Keulen al zwaaide naar de inzittenden van een auto met een Nederlands kenteken. Tjipke in het betreffende artikel: 'Er zijn dagen geweest dat ik 's morgens voor dag en dauw de deur uitging, omdat je om halfnegen in Roermond moest zijn met een lading papier. En er zijn net zoveel

dagen geweest dat ik pas 's avonds om tien uur binnenkwam en tegen mijn vrouw zei: "Ik zou nog wel iets willen eten". Dan had ik een rit via Schellingwoude en Amsterdam-Oost, door de Indische Buurt richting Utrechtsebrug, naar Utrecht, Oudenrijn, Zaltbommel – om daar met de pont de Lek over te steken – en dwars door Den Bosch achter de rug. En weer terug!' Anno 2000 rijden we via de doorgaande wegen, ondanks snelheidscontroles, met het grootste gemak in een paar uur heen en weer. Hoewel de sfeer van vroeger nooit meer terugkomt, is de saamhorigheid binnen Prins Transport gebleven. Evenals de band met het verenigingsleven: Prins Transport vervoert al jarenlang de decorstukken voor het *Nederlands Kinder Theater (NKT)* en voor *operettevereniging Purmerend & Omstreken (P&O)*. Ook zijn de praalwagens van *Stadscarnavalvereniging De Keutelaars* altijd door Prins getrokken door Purmerend en de Amsterdamse binnenstad.

'De chauffeurs kopen de auto's, wij moeten ze betalen', wil Teun tot slot kwijt. Hij doelt daarmee op de (bijna volledige) vrijheid die de bestuurders van het wagenpark hebben. Over alles valt te praten. Dat gebeurt doorgaans op vrijdag als iedereen *thuiskomt* op de Purmerweg. Maar niet voordat het wagenpark is gewassen en alles weer glimmend staat te pronken.

In 1975 werd het honderdjarig bestaan van Prins Transport gevierd

Het Garrelsorgel terug in de koepelkerk!

Jaap van der Veen, voorzitter Purmerends Museum

Onlangs is de restauratie van de koepelkerk voltooid. In feite betrof dit de tweede fase in een langlopende restauratie. In 1975 was na de eigendomsoverdracht van de hervormde kerk aan de burgerlijke gemeente, het casco van de kerk gerestaureerd en het gebouw ingericht als theater. Onderzoek toentertijd wees uit dat funderingsherstel niet noodzakelijk was. Bijna 25 jaar later was juist vernieuwing van diezelfde fundering de aanleiding voor de tweede fase van de restauratie.

Nu wacht nog de slagroom op de taart; het herstel van het *Garrelsorgel*. Sinds de restauratie van 1975 staat de *kas* van het orgel er zielig bij, haar tonen zijn nog slechts op een lp hoorbaar. Plannen om het orgel direct na het funderingsherstel te restaureren, kwamen in een stroomversnelling door de dood van *Jan ten Cate*. Hij schonk zijn nalatenschap voor het herstel van het orgel. Daarmee gaf hij doelbewust een impuls om de nodige fondswerving zinvol te kunnen starten. De *Stichting Restauratie Garrelsorgel* werd opgericht. De gemeente Purmerend heeft op 14 april 1999 het eigendom van het orgel aan de stichting overgedragen. Zij is druk doende de benodigde gelden bijeen te krijgen.

Is het *Garrelsorgel* zo'n actie wel waard?

Het antwoord van alle orgeldeskundigen daarop is eenstemmig: ja! Dat het *Garrelsorgel* niet het mooiste van Nederland is, is juist. Maar in de top tien van achttiende-eeuwse orgelbouwers zal de naam van Garrels zeker niet ontbreken. In de top tien van de beste orgels in Noord-Holland staat het orgel zeker ook.

Rudolph Garrels

Rudolph Garrels (1675-1750), afkomstig uit het Oostfriese Norden, ontving zijn opleiding van de bekende orgelbouwer Arp Schnitger. Hij vestigde zich naderhand als zelfstandig orgelbouwer, eerst in Leiden, naderhand in 's-Gravenhage. In Norden had hij zich onder meer bekwaamd in het *beeldsnijden*, want in

1711-1712 vervaardigde hij aldaar het beeldhouwwerk voor de nieuwe proekstoel in de St. Ludgers Domkerk. Daarna volgde hij zijn vermaarde meester Schnitger naar Groningen. Onder diens leiding werkte hij als gezelschap mee aan de bouw van het orgel (1710-1711) van de Grote Kerk in Sneek. In 1718 bouwde hij in het Drentse Anloo zelfstandig zijn eerste orgel. In 1732 volgde zijn *magnum opus*, het bekende orgel van de Grote Kerk in Maassluis. Tien jaar later, in 1742, bouwde hij voor de Nicolaaskerk in Purmerend zijn enige orgel in Noord-Holland.

Bij de bouw van het prestigieuze orgel in de Bavokerk in Haarlem in 1735 moest worden gekozen tussen Christian Müller en Garrels. Voor Garrels kwam de opdracht voor de bouw van dat orgel net te vroeg. Pas na de bouw van het orgel in Maassluis was Garrels faam voorgoed gevestigd.

Oeuvre

Het oeuvre van Garrels is omvangrijk. Archiefonderzoek moet aan het licht brengen welke orgels hij heeft gebouwd, welke hij heeft opgeknapt en aan welke hij als gezelschap heeft gewerkt. De volgende opsomming is daarom niet volledig. *Anloo* (1718), *Groningen* Evangelisch-Lutherse kerk (1717-1719), *'s-Gravenhage* Lutherse kerk (1723-1724), *'s-Gravenhage* Oud-Katholieke kerk (1724-1726), *Maasland* (1724-1725), *Maassluis* Grote Kerk (1732), *Leiden* Marekerk (1733-1734), *'s-Gravenhage* Nieuwe Kerk (werkzaamheden, 1727-1737), *Schiedam* Grote Kerk (1736-1737, reparatie en vergroting), *Amersfoort* Joriskerk (onderhoud 1740-1750), *Klundert* (1749-1750).

Garrelsorgel in Purmerend

De Nicolaaskerk in Purmerend bezat voor 1742 reeds een instrument, want bij de bouw van zijn orgel gebruikte Garrels pijpwerk van het vorige orgel: vijftien registers of fragmenten daarvan, twee windladen en de windvoorziening.

Vermoedelijk was het orgel tegen de noordwand van de gotische hallenkerk geplaatst. Dit is van oude afbeeldingen af te leiden, vooral van een tekening van Bosboom uit de eerste helft van de negentiende eeuw. Opvallend bij het orgel is de symbiose die Garrels nastreeft tussen Duitse en Hollandse kenmerken. Aan de *kas* in Purmerend en Maassluis is nog duidelijk de noord-Duitse invloed van Schnitger waarneembaar, terwijl het orgel een typische Hollandse klankkleur bezit. Het uiterlijk van het orgel vertoont door de opstelling van de pedaaltoeren en de vormgeving van het borstwerk grote overeenkomsten met het orgel van Schnitger in Sneek, waaraan Garrels als gezelschap meewerkte.

Het orgel heeft de eeuwen redelijk doorstaan. Uiteraard zijn er regelmatig aanpassingen geweest, maar die hebben de oorspronkelijke bouw dusdanig onberoerd gelaten dat van een *origineel Garrelsorgel* kan worden gesproken.

Bij de bouw van de koepelkerk in 1851-1853 is het orgel overgeplaatst en aangepast aan de nieuwe omstandigheden. Daarbij schijnt het orgel weinig aan akoestische waarde te hebben ingeboet.

Kosten

De kosten voor de restauratie van het *Garrelsorgel* worden geschat op ongeveer twee miljoen gulden. Daarvoor wordt het orgel zodanig gerestaureerd, dat alle onderdelen, alsmede de klankkleur, zo optimaal mogelijk tot hun recht komen. Toevoegingen uit latere perioden die aan die kwaliteit afbreuk doen, zullen niet terugkeren.

Het orgel ligt sinds 1976 opgeslagen in de hervormde kerk in Assendelft, waar *orgelmaker Flentrop* een opslagruimte heeft. Pas nadat het grootste deel van de restauratiesom bijeen is gebracht, kan aan Flentrop opdracht worden gegeven. Het bedrijf moet vervolgens de restauratie inpassen in de goed gevulde orderportefeuille. Al met al zal het daarom nog wel enige jaren duren voordat het

Garrelsorgel weer in alle pracht te beluisteren is.

Betekenis voor Purmerend

Purmerend is niet rijk aan monumenten. De koepelkerk is een rijksmonument, maar ook het *Garrelsorgel* op zich is een minstens even waardevol (rijks)monument. De katholieke parochie bezit reeds een orgel, het onlangs gerestaureerde Witte-orgel, eveneens van goede kwali-

teit. Zij heeft dus ervaring met de restauratie van een orgel...

Het *Garrelsorgel* is van een meer dan plaatselijk niveau. Het bezit van een uniek *Garrelsorgel* en een secundair Witte-orgel plaatst deze kerk in de rij van de Laurenskerk in Alkmaar en de Oude Kerk in Amsterdam, die eveneens twee bespeelbare orgels bezitten. Concerten kunnen een provinciaal niveau krijgen en dat zegt wat in een orgelrijke provincie als Noord-Holland.

Tentoonstelling

Om de restauratie van dit unieke orgel te stimuleren is er in de zomer van 2000 in het *Purmerends Museum* een tentoonstelling over het *Garrelsorgel* in relatie tot de overige orgels in Purmerend. Op 12 mei zal de tentoonstelling officieel worden geopend. Op 13 mei zal met een Purmerendse orgeldag de tentoonstelling onder de aandacht van het publiek worden gebracht.

Herinneringen bij een vergeelde schoolfoto

Theo van der Zijden

Henk Vallentgoed stuurde de redactie een vergeelde foto met wat kinderen erop. De opname dateert uit de winter van 1929/30 en toont de tweede klas van school C aan de Paardenmarkt met C. Rooker als hoofd van de school.

Het gebouw aan de Nieuwstraat heeft, nadat de latere Willem Eggertschool was verhuisd naar de Bloemenbuurt, nog een aantal jaren dienst gedaan als onderkomen voor non-commerciële instellingen als de Purmerendse lokale omroep, *Purmerender Stadstoneel*, *Club Italia* (voor in Purmerend woonachtige Italianen die in de jaren zestig als *gastarbeider* kwamen), *Werken voor Werk* en dergelijke en is naderhand verbouwd tot kantoor van de ING-bank.

'Mijn onderwijzeres heette juffrouw Halster', herinnert de inmiddels 76-jarige Vallentgoed zich. 'Andere leerkrachten waren onder anderen meester Witteveen en twee broers die bekendstonden als *grote* en *kleine* Schutte. Van de andere onderwijzers kan ik mij de namen niet meer herinneren.' De namen van zeven leerlingen staan hem nog voor de geest. Zoals Karel Hekel en Jan van Beelen (voorste rij, eerste en tweede van rechts), Auwi Groenhart (rechts op de tweede rij, met stropdasje), Gré Bakker (rechts op de vierde rij, die met haar zus aan de Westerstraat woonde), Nel Uitslager (achteraan vóór juffrouw Halster), ene Van den Broek en (staande bij het raam naar de gang) Sjaak Cnossen. Henk zelf zit op

Tweede klas school C in de winter van 1929-1930

de derde rij, als tweede van links. Hij bezocht school C alleen in de wintermaanden. 'Mijn ouders waren kermisreizigers en in die jaren was de rijdende school nog niet uitgevonden. Zo'n lange "vakantie" vond ik wel mooi, maar later besef je, dat je ook een boel hebt gemist. Niet alleen aan schoolreisjes, maar vooral aan leerstof. Tegenwoordig is dat beter geregeld. Er zijn nu circa vijftien rijdende scholen die 's zomers door het land trekken.' Dat door het land trekken, heeft Henk jarenlang gedaan. De Vallentgoed-generatie exploiteerde de bekende schommel met schuitjes, waarvan een zelfgemaakt schaalmodel in zijn huiskamer staat te pronken. Een zus van Henk is overigens getrouwd met Adam van der Veen, eveneens een bekende naam in de kermiswereld.

Zeg trouwens nooit dat Henk *kermisklant* is geweest, want dat woord asso-

ciert hij met *bajesklant*. 'Het klinkt zo negatief. Sommige mensen denken dat je een explosief leven hebt geleid en alles deed of liet. Vergeet het maar. Het waren moeilijke tijden', mijmert de Purmerender die het levenslicht zag in een woonwagen. Pas sinds ruim zeven jaar woont hij in een huis. Daarvoor was een stacaravan op het landje van Knijn zijn onderkomen.

Over kermissen: 'De pacht en bijkomende zaken als verzekering, belasting, transport en personeel rijzen tegenwoordig de pan uit. In een paar dagen tijd moet je dergelijke kosten eruit hebben, voordat je iets kan verdienen.'

In 1988 kreeg Henk Vallentgoed de *Ziekte van Munière*, waardoor hij van tijd tot tijd wegraakt. Zijn vrije tijd besteedt hij aan het verzamelen van kranten, meewerken aan het maken van het huisorgaan van *De Tien Gemeenten* en helpen in het winkeltje.

Restauratie Nicolaaskerk

Ber de Lange

De meeste leden van de vereniging weten dat de Nicolaaskerk, ook wel koepelkerk genaamd, vorig jaar is gerestaureerd. Omdat ik door de parochie was gevraagd om tijdens de restauratie foto's te maken, was ik bevoorrecht om die van dichtbij mee te maken. Voor het nageslacht heb ik van de oude situatie, de restauratie en de opening zo'n 150 foto's gemaakt.

De Nicolaaskerk in de steigers, 7 juli 1999. Foto: Ber de Lange

De kerk werd in 1853 door de Hervormde Gemeente geopend. Het ontwerp van het achthoekige gebouw was van stadsarchitect W.A. Scholten. De *Groote Kerk*, zoals de naam was, kwam in de plaats van de gotische kerk die in 1850 was gesloopt. Begin jaren zeventig van de twintigste eeuw verliet de Hervormde Gemeente het kerkgebouw. Na een verbouwing werd het gebouw in 1978 het onderkomen van cultureel centrum *De Koepelkerk*.

In 1989 volgde een kerkenruil tussen de gemeente Purmerend (eigenaar van de koepelkerk) en de parochie, met het kerkgebouw aan de Kerkstraat, nu *Theater De Purmarn*. Bij deze kerkenruil was afgesproken dat de gemeente voor het groot onderhoud aan de koepelkerk zou zorgen. Het was toen al bekend dat de fundering van het gebouw in niet al te beste staat verkeerde. De houten funderingspalen kwa-

men door de lagere grondwaterstand in de binnenstad niet meer onder water. De paalbacteriën konden daardoor hun werk doen, het rottingsproces. Door de verslechterende toestand van de palen en daarop het gewicht van het kerkgebouw kwamen er scheuren in de muren en vielen stukken stucwerk en steen naar beneden.

Nadat uit metingen en onderzoeken bleek dat de kerk zakkende was, waren er twee opties: of de kerk restaureren of verder laten zakken en na enkele jaren sloop. Omdat de koepelkerk op rijksmonumentenlijst was geplaatst, kon men voor subsidie in aanmerking komen.

Ontwikkeling voor de restauratie

Jarenlang hebben de parochie en de gemeente overlegd over wat er moest gebeuren en het regelen van de financiën. Volgens de overeenkomst nam de gemeente het overgrote deel van de 3,7

miljoen gulden restauratiekosten voor haar rekening, terwijl het bedrag voor de kerkparochie voor extra, niet in de overeenkomst afgesproken contractuele verplichtingen circa 1 miljoen gulden bedroeg.

Het architectenbureau Schipper, Verbeek en Zijlstra uit Zaandam werd in de arm genomen om het restauratieplan op papier te zetten. Het erkende restauratiebedrijf Koninklijke Woudenberg uit Ameide begon op 9 november 1998 met de werkzaamheden.

Eerst werd het Witte-orgel en het gehele interieur van de kerk eruit gehaald. Verder de nog aanwezige elementen uit de tijd dat het gebouw diende als cultureel centrum, zoals de regiekamer en het stalen netwerk van lampen. Het gebouw was snel in een enorme *puinhoop* veranderd. Daarna werd de gehele vloer, inclusief de *zitzuil* en *omloop*, eruit gehaald. Wat overbleef was een *zandwoestijn*. Het gebouw was niet meer om aan te zien. Het gezegde is niet voor niets *eerst erger, dan beter*.

Restauratie

De officiële starthandeling van de restauratie was op 14 januari 1999. Onder grote belangstelling werd door burgemeester Th. van Dam en monseigneur M. de Groot de *eerste* paal de grond ingepulsd, zeg maar gedraaid en geduwd. Niet minder dan 113 palen, die allen binnen de muren zijn ingepulsd, kunnen volgens berekening het gebouw dragen. Het was de *firma Lankelma* uit Beemster die de 113 holle ijzeren buizen van zo'n 20 meter de grond in draaide. Daarna werden ze volgestort met beton. Per werkdag gingen twee palen de grond in. Inmiddels was men in de muren begonnen met *inkassingen* (uitsparingen in de muur, *redactie*) te maken. Die waren nodig, omdat de vloer op de palen is gestort en doorliep in de inkassingen en daardoor de muren draagt. Om de betonvloer goed sterk te maken, werd een net van ijzervlechtwerk gemaakt.

Op 8 april 1999 reden van 6.00 uur tot 12.00 uur betonwagens af en aan om de betonvloer te storten. De dikte van de betonvloer is vanaf de buitenmuur tot een paar meter binnen de pilaren 50 centimeter dik en in het midden 25 centimeter.

Buiten

Ook was men in die tijd al buiten begonnen. Hiervoor kwamen eerst aan de zuidelijke helft steigers rond de kerk. Dat was nodig voor het vernieuwen van goten, het herstellen van het dak en het opknappen van de muren. In de kerk kwamen eerst aan de oostzijde steigers

om de met zwarte verf geblindeerde ramen doorzichtig te maken, het plafond te restaureren, installaties aan te brengen, het stucwerk te repareren en om te schilderen. De scheuren zijn gedicht met een lijm mortel, die onder druk in de scheur is geperst. Toen de steiger weg was, kon je je ogen haast niet geloven. Er kwam veel meer licht dan voorheen naar binnen en het vlakke stucwerk was sprankelend wit geschilderd met de boogversieringen ietwat geel getint. De steiger werd opnieuw opgebouwd voor de andere helft. Dat gebeurde ook met de steiger buiten.

Op de betonvloer kwam een afwerklaag

met een dikte van zo'n tien centimeter. Daarvoor legde men ijzeren netten, om het krimpen van de cementlaag tegen te gaan. Ook kwam een groot aantal (blauwe) buizen voor de vloerverwarming en andere technische leidingen erin te liggen, voordat men deze cementlaag met natuursteen bedekte.

Tijdens de *Open Monumentendag* van 11 september 1999 was de kerk voor publiek open. Menig Purmerender maakte daar gebruik van om de vorderingen te zien. Het werk schoot flink op, zodat aannemer Koninklijke Woudenberg zowel de steiger binnen als buiten verlaagde. De door roestvorming aangevaste ramen zijn hersteld. Aan de binnenzijde zijn ze van voorzetteramen voorzien. Buiten op het dak werd de houten trap die naar de toren gaat vervangen door een van staal. Ook is het houten hekwerk van de toren, dat nogal onder het weer had geleden, vernieuwd.

Hoofduitvoerder A. Pronk, uitvoerder C. Slachter en allen die aan de restauratie hebben meegewerkt kunnen trots zijn op het resultaat.

Heropening

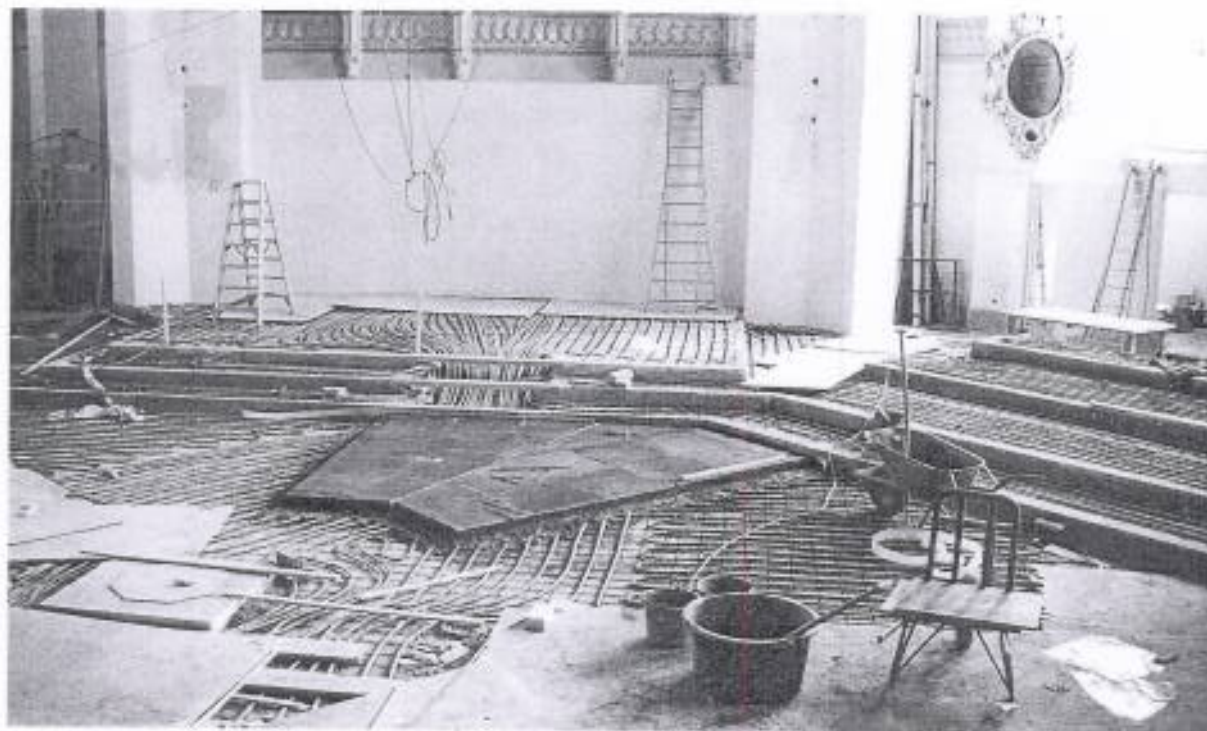
De heropening van de Nicolaaskerk nam drie dagen in beslag. Vrijdagavond 3 december 1999 was de officiële opening. Deze werd verricht door burgemeester Th. van Dam en monseigneur M. de Groot van het bisdom Haarlem. Hierbij was een groot aantal sprekers, dat zowel het kerkgebouw als de diverse mensen die aan de voorbereiding, de restauratie, het schoonmaken en de inrichting geholpen hadden, *de hemel inprees*.

VHP-jaarprijs 1999

De Parochie Purmerend kreeg die avond de VHP-jaarprijs 1999 voor haar aandeel in de restauratie. De voorzitter van de *Vereniging Historisch Purmerend*, Cees van der Linden, overhandigde aan mevrouw Tina Boermans-Visser, voorzitter van de parochie Purmerend, het daarvoor ontworpen kunstwerk. Zaterdag was een feestelijke dienst voor alle medewerkers. Sint Nicolaas, die van de opening had gehoord, kwam ook kort op bezoek. Zondag was de kerkelijke inwijding door de Apostolisch Administrator van het bisdom Haarlem, dr. A. Punt.

Hoge steigers om muren en pilaren op te knappen en technische apparatuur aan te brengen. Foto: Ber de Lange, 7 juli 1999

De vloer krijgt vorm. Foto: Ber de Lange, november 1999

Na alle bijeenkomsten was de kerk te bezichtigen.

Nieuwe inrichting

De koepelkerk, het markante gebouw vanuit de verte en op het plein, is prachtig gerestaureerd. Hoewel het meeste werk binnen is gebeurd, is het een goed stukje stadsherstel. Het kerkgebouw is van binnen heel mooi geworden en tevens sfeervol. Wie het niet wil geloven, moet het maar eens gaan zien.

Om het gebouw binnen te gaan, gaat u door vernieuwde authentieke deuren, vervolgens door een hal en prachtige tochtdeuren. Het eerste wat binnen opvalt is dat het gebouw ruimer is geworden. Dit komt waarschijnlijk door meer lichtinval overdag en 's avonds door de verlichting van breedstralers uit de koepel. Hierdoor komen de prachti-

ge spanten, die het dak van het gebouw dragen, en de sierbogen van het stucwerk schitterend tot hun recht. Ook de vloer, waaruit de zitkuil is verdwenen, van mooi Belgisch natuursteen, werkt aan de ruimtelijke werking goed mee. In de *omloop* zijn weer de oude grafplaten teruggebracht. Daarin zijn ook de iconen van de kruiswegstatie, maar nu met een omlijsting, teruggeplaatst. Aan de ingangzijden zijn in de hoeken ruimten gemaakt voor koffie drinken, vergaderen, etcetera. Om niet alleen met kunstlicht te werken, zijn glascorridors aangebracht. Het Witte-orgel, dat voorheen in de Doopsgezinde kerk aan de Kanaalstraat heeft gestaan, is gerestaureerd en verhoogd teruggeplaatst. In de nis daarachter zijn kantoorruimten gekomen. In de andere nis is het hek bij de Mariakapel draaiend gemaakt. Voor de

rest is het gebouw kerkelijk ingericht. Het aantal zitplaatsen bij de normale opstelling is 350 en bij de grote opstelling 500. Aan de achterzijde zijn onder meer de sacristie, de keuken en de drukkerij en boven zijn vergaderruimten en de bibliotheek.

Garrelsorgel

Purmerend mag blij zijn dat het markante gebouw behouden is en kan er trots op zijn. Naast kerkelijke diensten kan het ook uitstekend dienst doen voor muziek en zang. En niet te vergeten orgelconcerten. Hierbij denk je gelijk aan het *Garrelsorgel* dat hopelijk over een paar jaar terug is geplaatst. Dan kunnen er voor de liefhebbers mooie concerten worden gegeven met het elektronisch orgel, het Witte-orgel en het *Garrelsorgel*.

Deze lakzegelset is in het bezit gekomen van de VHP. De schenker wenst anoniem te blijven. Foto: Theo van der Zeijden

NAAM VERENIGINGSBLAD

De redactie is nog steeds op zoek naar een naam voor het verenigingsblad. De titel moet op een of andere manier verwijzen naar de Purmerendse geschiedenis. Inmiddels heeft de redactie al enkele naamsuggesties ontvangen. De inzendingstermijn is verlengd tot 1 juli 2000. Uw suggestie(s) kunt u inleveren bij of doorgeven aan een van de redactie- of bestuursleden, afgeven in de verenigingsruimte of opsturen naar postbus 571, 1440 AN Purmerend. De indiener van de naam die straks het periodiek siert, krijgt een passende blijk van waardering.

Bevrijdingsfeesten 1945

M.G. Niessen

NIEUWSBULLETIN

BEVRIJDINGSNUMMER

Wij leven vrij, wij leven blij
Op Nederlands dierbaren grond;
Ontworsteld aan de slavernij
Zijn wij door eendracht groot en vrij.
Hier dult de grond geen dwinglandij
Naar vrijheid eeuwen stond.

ONZE KONINGIN SPREEKT OVER DEN ZENDER „BEVRIJDEND NEDERLAND“

Mannen en vrouwen van Nederland!

Mei is blijvend in onze herinnering verankerd als oorlogsmaand. Op 10 mei 1940 vielen de Duitsers Nederland binnen en betrokken ons land zo in de Tweede Wereldoorlog. Op 5 mei 1945 was Nederland bevrijd van de Duitsers en vierden ook de Purmerenders de bevrijding. De bezetters maakten plaats voor de bevrijders; voor noordwest Nederland waren dat merendeels Canadezen.

DE VLIEGENDE HOLLANDER

3

DE BEVRIJDING VAN GANSCH NEDERLAND

*Hoe veldmaarschalk Montgomery de capitulatie
van de Duitsers in Noord-West-Europa ontving*

In zijn boekje *Purmerend in oorlogstijd 1939-1945* beschrijft G. de Wolf – voorzitter van het *Purmerends Museum* – hoe Purmerend reikhalzend naar hun komst uitzag. Op 8 mei waren er Canadezen gesignaleerd, doch die waren op doorreis naar Den Helder. Op 9 mei 1945 kwamen er enkele Britse militairen in Purmerend, één van hen was Willem Gediking, zoon van een Purmerender. Hij kwam zijn oom en tante bezoeken.

's Avonds kwamen eindelijk echt de Canadese bevrijders Purmerend binnenvloeden. Zij werden verwelkomd met bloemen en toejuichingen. De Kaasmarkt voor het raadhuis was overvol. 'Het publiek hangt uit de ramen, staat op de daken, zit boven op de hekken en op zelf meegebrachte trappen, jongens zijn op de wegwijzer, in de lantaarnpaal, op de brievenbus en in de bomen geklommen', meldt De Wolf.

Er werden toespraken gehouden, vaderlandse liederen gezongen, er werd ge-

danst, mensen uit het verzet werden op de schouders genomen en door de bevolking toegejuicht. 'Nog lange tijd bleef men op de Kaasmarkt zingen en springen'.

Een voorproefje van wat Purmerend te wachten stond op het *bevrijdingsfeest* van 12 mei 1945.

Nieuwsbulletin

Op 5 mei 1945 verscheen het bevrijdingsnummer van *Nieuwsbulletin*, een illegaal nieuwsblad dat dagelijks in een oplage van 1500 exemplaren verscheen. Kees Groeneveld (Padjedijk) luisterde dagelijks in een kast naar *Radio Oranje* en noteerde in een eigengemaakt kort-schrift de belangrijkste berichten. Als zijn zus naar school ging, bezorgde zij de teksten bij Arie Oudejans aan de Peperstraat die er journalistieke nieuwtjes van maakte. Die werden weer doorgegeven aan Gerrit Koopman van het gelijknamige instituut aan de Bierkade, waar de

teksten op stencil werden gezet en werden afgedrukt. De organisatie van de verzending lag in handen van Piet Schagen die aan de Melkweg woonde. Maria Koopman herinnert zich, dat ze haar man wel eens heeft horen vertellen dat de voor de Beemster bestemde exemplaren met behulp van het poppenwagentje van Roelie Beuker al wandelend over de Beemsterbrug werden gebracht.

Dat Arie Oudejans uit het goede journalistieke hout was gesneden, bleek uit zijn medewerking bij de oprichting, direct na afloop van de oorlog, van de *Nieuwe Noordhollandse Courant*. Daarvan verscheen op zaterdag 23 juni 1945 het eerste nummer in een oplage van 12.000 stuks. Arie Oudejans was de redacteur en Gerrit Koopman de zakelijk leider. De krant zou driemaal per

week verschijnen. Het kantoor van de *NNC* was gevestigd aan Kaasmarkt 2. Ervaring werd ingebracht door W. Tromp die van *De Waterlander* uit Buiksloot kwam. Tromp nam na enkele maanden de zakelijke leiding van Koopman over, toen die zich voor de keuze moest stellen: krant of instituut en hij voor het laatste koos.

Nieuwe Purmerender Courant

Een krant die in oktober 1941 door de bezetter was verboden en in mei 1945 direct na de bevrijding weer verscheen, was het rooms-katholiek weekblad *Nieuwe Purmerender Courant*. Redactie en administratie berustten bij Nooy's Drukkerij en Uitgeverij, Hoogstraat 2. Nooy, die in de bezettingsjaren ook edities van illegale bladen, brochures, enzovoort had verzorgd, vulde het blad met nieuws, kerkberichten, verenigings-nieuwtjes en uiteraard advertenties. Bij de kleine berichtjes in de editie van

zaterdag 7 juli 1945 lezen wij, welk een koddig gezicht het was om de Purmerendse jongens te zien varen met kano's die waren gemaakt van aan elkaar gebonden, lege biscuitblikken. En de aanwijzing bij besluit van 27 juni door de Commissaris der Koningin in Noord-Holland van de heer G. Elout tot locoburgemeester.

Een waarnemend burgemeester had Purmerend in die dagen al. Mr. R. Kooiman (zoon van oud-burgemeester D. Kooiman) die in het oosten des lands verbleef, was als zodanig benoemd. Omdat er in de meidagen nog Duitse troepen op de Veluwe waren, wat het reizen bemoeilijkte, was hij per schip het IJsselmeer overgestoken. Hij had op 14 mei 1945 zijn werkzaamheden aangevangen. Zaterdag 19 mei 1945 maakte hij dankbaar gebruik van de door de *Nieuwe Purmerender Courant* geboden gelegenheid, om zich tot de Purmerendse bevolking te richten. Hij besloot zijn artikel als volgt: '... het zal mijn streven zijn om te proberen het Purmerend, waar ik een zo groot gedeelte van mijn jeugd heb doorgebracht, weer welvaarend te maken. Ik reken daarbij op uw steun.'

Bevrijdingsfeesten

In de editie van zaterdag 21 juli 1945 – een bevrijdingsfeest-nummer – bericht de *Nieuwe Purmerender Courant* over de drie Nationale Feestdagen die dan in Purmerend gaande zijn: 'Wie zich ooit voorbereidingen van feesten van vroeger herinnert, zal moeten getuigen dat alles wat nu plaats vindt, nog wel zeer zelden is voorgevallen. Men moest de laatste dagen maar eens in de avonduren door de stad wandelen. Hier waren groepen van buurtbewoners aan het timmeren, elders hanteerde men op vaardige wijze de schilderskwast. "Nog nooit heb ik zoveel materiaal aan burgers verkocht als in de laatste week", verzekerde ons een waterverf-verkoper, die gelukkig ook nog over wat mooie kleurtjes beschikte. De vindingrijkheid is ongeëvenaard. Men zal versteld staan van wat er van

Uit: *Nieuwe Purmerender Courant*
van zaterdag 7 juli 1945

Bierkade 11, geboortehuis van het illegale Purmerendse Nieuwsbulletin.
Foto: Theo van der Zeijden, 28 februari 2000

U staat versteld

hoe wij de

RIJWIELEN nog zoo kunnen REPAREEREN
Ook kunnen wij nog eenige LOOPVLAKKEN
LEGGEN op Uw BANDEN.

Ons Garagebedrijf gaat gewoon door

Firma Groothuizen

Nekkerstraat No. 9

Purmerend

Nog even geduld.....

doch zoodra wij weer een toewijzing Limonade-siroop ontvangen, komen wij weer met onze

● onovertreffbare LIMONADE

Firma M. v. d. WOUDE & Zn. - Purmerend

Hoofdagent: HEINEKEN'S BIEREN

P.S. Heeft U nog ledige emballage? Wij zijn er dringend om verlegen!

Voorheen werkten wij voor de Ondergrondsche Nu voor de B.S. en onze oude klanfen

Nieuwe wagens kunnen wij nog niet leveren, wel uw gebruikte vracht- of personenwagens, welke voor roof door de vijand gespaard bleven; spoedig herstellen.

Kom eens met ons praten, ook over vernieuwen, zoo gauw dit weer mogelijk is. Wij staan geheel te uwen dienste.

Garage H. Kommerkamp

Westerstraat 5-7 - Telef. 243 - Purmerend

Dankbetuiging.

Voor de overgrote be-
wijzen van deelneming, be-
toond bij het overlijden van
onzen dierbaren zoon en na
14 dagen onze liefhebberende
Echtgenoot en Moeder, be-
togen wij onzen oprechtsten
dank, inzonder aan onze naaste
buren, Dr. van Welsenes en
Zuster Groot.

N. G. OUDEJANS
en kinderen.

Beemster, 15 juli 1945.

Net meisje gevraagd

voor dien dag bij P. de Lange,
Groentenhandel, Nieuwstraat
Purmerend.

Uitgeverij MUISSES

vraagt voor kantoor
(Boekhouding)

een flink jong Meisje,

Aanmelden: Kerkstraat 33,
Purmerend.

Gem. Reinigingsdienst

Purmerend

In verband met de feest-
lijkheden te Purmerend zal
deze week

GEEN HUISVUIL
worden opgehaald.

De Directeur.

GEVRAAGD:

Geroutineerde Kantoorbediende (mann.)

bekend met fabrieksboekhouding en koestprijsadministratie;
diploma boekhouden strekt tot aanbeveling. Leeftijd 20-
28 jaar.

Bosman Houtindustrie, Kanaaldijk 2, Purmerend.

BROODVERKOOP tijdens de Feestdagen!

De Bakkers te PURMEREND maken bekend:

DONDERDAG 19 JULI:

winkelverkoop en bezorging tot 12 uur 's middags

Verloren: REGENJAS

van Schermerhorn naar
Jisperweg, Beemster.
B. Nooy, Hoogstraat 2, P'end.

Voor Meubel- en

Reparatiewerk

is het juiste adres

P. ALTMAN

Whiereplantsoen 5
Purmerend

Piano-en Orgelles

Nog plaats voor eenige
leerlingen en gevorderden.

ELS DE WEKKER

Westerstraat 84 Purmerend

Dansen

op

Zaterdag 21 en

Zondag 22 juli

Vanaf 7 uur

WED. TH. JONK

Purmerend

De tijd gaat snel, gebruikt haar wel,
Dit geldt voor alle tijden,
Hoeveel te meer voor hen die snel
hun goederen willen rijden.

Op tijd van huis, op tijd weer thuis,
Zoo dienen we onze klanten,
En niet vergeefs, 't is bij ons pluis,
Vracht komt van alle kanten.

Spoedig hopen wij U weer als vanouds te kunnen
bedienen. Naar alle vanouds bekende richtingen

BENZINE - OLIE - RIJWIELSTALLING

Rossenaar's Sneldiensten N.V.

Ged. Singelgracht 17 - Tel. 252 - Purmerend

OORTWIJN

UW kruidenier

Voor NU en LATER:

Steeds de beste kwaliteiten

Aanbevelend

Binnenkort weer te leveren

Snoeischaren

Heggenscharen

Blikscharen

Broodzagen

Aardappelrooigraafjes

Vanaf heden bakken wij
weer thuis

DE RIJG'S BAKKERIJ

Dubbele Buurt 21
Purmerend

Pyramide-Sport

en

Nazi-Sport

K. VERWIJK

Standplaats KIPPENMARKT

Van Dam's

Draaimolen

Het grootste vermaak
voor de kinderen

Voor het

vervoer

van uw goederen

is en BLIJFT je adres

C. RIJSER

PURMEREND: Westerstraat 10

Koopt dus zooveel mogelijk reeds Donderdags!
Ter gelegenheid van de BEVRIJDINGSFEESTEN
te PURMEREND zullen de kantoren van onder-
geteekenden

DONDERDAG en VRIJDAG
19 en 20 Juli 1945 den geheelen dag
GESLOTEN ZIJN.

AMSTERDAMSCH BANK N.V., Zaterdag Purmerend
DE TWENTSCHE BANK N.V., Kantoor Purmerend
P. HELLENBERG.
NED. MIDDENSTANDSBANK N.V., Kantoor Purmerend
NED. LANDBOUWBANK N.V., Kantoor Purmerend
OSCAR SMIT'S BANK N.V., Kantoor Purmerend

Bij Reijer van Baar
Steeds GOEDE waar!

Bakkerij Kippenmarkt
Purmerend
Anno 1821

Huisink's.

Blaemenmagazijn
Westerstraat

Nog steeds het AANGEWEZEN adres
voor SNIJBLOEMEN en POTPLANTEN

Ook voor het maken van
- Bruidsbouquetten, Grafkransen en Versieringen
zijn wij speciaal ingericht

LUXE AUTO

VOORLOOPIG ZIEKENVERVOER
Vast tarief Beleed aanbevelend

J. HELMIGH Jr. | GO DE RIE
P'weg 162 | Jac. Bonwmanslaan 7 Beemster
Beemster (Z.O.) | (Z.O.) Telef. 227 Purmerend

Bezoekt tijdens de Feestdagen
te Purmerend

VALLENTGOED'S
Luchtschommel

Aanbevelend.

H. VALLENTGOED

De Pyramidesport

van P. WIERS
onovertroffen!

Na kunt gij
„BIJLTJES-dag" vieren
bij
Slaat de vijanden neer!

K. F. ZWART
Standplaats KIPPENMARKT

ALS VAN OUDS
blijft 't gezelligst Café
met de Feestdagen de

ORANGERIE van Purmerend
KANAALKADE 14

Prima Ranja en Limonade

Beleed aanbevelend.

J. C. v. d. Steen

Oliebollen zijn er niet,
Jong en oud tot groot verdriet.
Toch hebben wij 't voor elkaar,
De SCHIETTENT staat nuklaar.

H. P. VERWIJK

Standplaats KIPPENMARKT

Bezoekt gedurende de Feestdagen
te Purmerend

Wipprecht's
Zweefmolen

Staanplaats KIPPENMARKT

NIEUWE PURMERENDER COURANT

ABONNEMENTSPRIJS:

8 cent per week; 25 cent per maand; f. 0.75 per kwartaal.

Losse nummers 8 cent

Nieuwe Provinciale Noordholl. Courant

R.K. Nieuws- en Advertentieblad voor Midden Noordholland

Verschijnt des Zaterdags

UITGAVE: NOOY'S DRUKKERIJ-UITGEVERIJ, PURMEREND

ADVERTENTIEPRIJS:

10 cent per millimeter; ingezonden mededeelingen dubbel tarief. Kleine annonces gewone grootte f. l., verder naar verhouding.

BUREAU: HOOGSTRAAT 2, PURMEREND — TELEFOON 140 — POSTBUS 1 — POSTGIROREKENING 61025

De oorlog heeft ontzettend veel
op zijn geweten

De Nationale Feestdagen te Purmerend

lege biscuitblikken is terecht gekomen, van wat de vlees- of visbusjes aan goed versieringsmateriaal hebben opgeleverd. Een aardige attentie op zichzelf aan onze reddende bondgenoten. Nooit vertoonde ons volk een eenheid als tijdens de oorlog en met de bevrijdingsfeesten. De buurten houden nobele wedstrijden om het mooist en het best voor de dag te komen. Wie zal het meest zijn dankbaarheid in feestvreugde weten om te zetten? (...) Letterlijk vol met diverse attracties zijn de drie feestdagen in Purmerend. Geen uur van de dag behoeft men zich af te vragen: is er nu nog iets aan de hand? Altijd kan men als het ware aan het feest deelnemen. Een hoogtepunt hierbij noemen wij de onderlinge feesten van de buurten zelf. Purmerenders hebben elkander gevonden in dankbare feestvreugde en dat is de hoofdzaak.

Natuurlijk is het niet alleen feestnieuws dat de kolommen van dit weekblad vult. Er staan ook andere berichten in. Ik noem er enkele.

Het *Militair Gezag* houdt vrijdag 20 juli 1945 geen spreekuur. Het eerstvolgende spreekuur is dinsdag 24 juli van 14.30 tot 16.30 uur in het Raadhuis.

Het Rode Kruis wijst de bevolking van Purmerend en omstreken erop dat zij die lijden aan *scabiës* (een jeukende uitslag over het gehele lichaam) zich zo spoedig mogelijk moeten opgeven bij zuster Kort in *Avondzon*, zuster Ephraïm in het *St. Liduina-ziekenhuis* of bij

het bureau van het Rode Kruis aan de Breedstraat.

Voor schoenreparatie is bon 112 (rood en blauw) geldig verklaard voor het laten repareren van schoenen met een hoeveelheid leder van 25 gram. De gel-

digheidsduur is onbeperkt, zodat deze bon samen met later aan te wijzen bonnen bij de schoenhersteller ook kan worden ingeleverd voor grotere reparaties.

Het politierapport van die week meldde de aanhouding van twee Amsterdammers die ongestempelde kazen vervoerden. Twee Westzaners gingen op de bon wegens het vervoeren van aalbesen. Door G.K. te Heerden is aangifte gedaan van diefstal van zijn rijwiel, terwijl G.J. uit Purmerend een bon kreeg omdat hij z'n karretje onbeheerd en onafgesloten op de weg liet staan.

Het blad bevat ook tentoonstellingsnieuws. Een stukje over het *Purmerend's Museum* — zie de illustratie — en een stukje over de tentoonstelling die Barend Cruyff in de Boterwaag aan de Nieuwstraat had ingericht met zijn unieke verzameling arresleden, belletuigen, rijtuigen enzovoort. Het septembernummer uit jaargang 1998 van dit blad bevat een uitvoerig artikel over Barend Cruyff en deze collectie.

De vierde, tevens laatste pagina van dit op A3-formaat uitgegeven nummer van de *Nieuwe Purmerender Courant*, is de advertentiepagina. Deze wordt in zijn geheel op de bladzijden 16 en 17 afgedrukt, omdat ook een advertentiepagina aardige informatie verschaft over de tijd waarin ze werd opgemaakt; in dit geval 55 jaar geleden in bevrijd Purmerend.

PURMEREND'S MUSEUM.

Purmerend. Door bijzondere omstandigheden waren we in de gelegenheid kennis te nemen van de belangrijke nieuwe aanwinsten van Purmerend's Museum. Wat we daar hebben gezien was wel zó mooi en zó kostbaar, dat het tot de meest zeldzame dingen van het land gerekend kan worden. Daar is o.a. een Japansch ameublement met snij- en lakwerk van ongeëvenaarde schoonheid. Door deskundigen wordt dit ameublement op bijzondere groote waarde geschat. Daar zijn een aantal oude boeken, dateerende uit de veertiende, vijftiende en zestiende eeuw, afkomstig uit het buitenland en van bekende groote kunstverzamelingen. Daar zijn nog een groot aantal andere zeer bijzondere voorwerpen van ongekend groote waarde. Deze zijn allen pas nieuw ingekomen. O.a. een schilderstuk van Israël.

Neen, wat Purmerend's Museum thans aan de bezoekers kan laten zien zal men vaak in de grootste gewestelijke musea in het land niet aantreffen. Hoewel van niet zulke groote historische waarde, verdient hierbij ook vermelding van een groep looden tuinbeelden afkomstig van de kasteelen en buitenverblijven uit de Vechtstreek, dateerend uit de gouden eeuw. Deze beelden zijn daar in bruikleen afgestaan door Barend Cruyff.

Uit: *Nieuwe Purmerender Courant* van zaterdag 21 juli 1945

VHP jaarprijs 1999 voor katholieke parochie Purmerend

Voor aandeel in restauratie koepelkerk aan Kaasmarkt

Fred Beijert

De katholieke parochie Purmerend ontving de jaarprijs 1999 voor het aandeel in de restauratie van de Sint Nicolaaskerk (koepelkerk) aan de Kaasmarkt. De gemeente was weliswaar verantwoordelijk voor herstel van de fundering en de schade veroorzaakt door de verzakking, de katholieke parochie Purmerend heeft de gelegenheid aangegrepen de restauratie te vervolmaken en heeft het kerkgebouw in de oude luister hersteld. Bovendien is het gereed om het beroemde *Garrelsorgel* op z'n plek terug te zetten. Voorzitter C. van der Linden overhandigde de prijs vrijdag 3 december 1999 tijdens de officiële ingebruikneming van de Nicolaaskerk aan de voorzitter van de katholieke parochie Purmerend, mevrouw T. Boermans-Visser.

De katholieke gemeenschap bezit de eeuwenoude koepelkerk aan de Kaasmarkt nog geen tien jaar. Toen ruilde de gemeente de koepelkerk tegen het kerkgebouw van de katholieke parochie Purmerend aan het Waagplein, waarin nu *Theater De Purmaryn* is gehuisvest. De koepelkerk was op dat moment in gebruik als gemeentelijk sociaal-cultureel centrum. Bij de ruil is overceengekomen dat de gemeente de kosten voor herstel van de fundering en van de schade door de verzakking bekostigt. De gemeente heeft jaren nodig gehad om precies de toestand van de fundering vast te stellen en voor het maken van een herstelplan en het vinden van fi-

nanciering voor de restauratie. De katholieke parochie Purmerend heeft de restauratie uitgebreid en vervolmaakt met een forse investering van een miljoen gulden.

De officiële starthandeling voor de restauratie was op 14 januari 1999. De koepelkerk is in oktober 1999 bouwkundig opgeleverd. De markante koepelkerk aan de Kaasmarkt is door de inzet van de katholieke parochie Purmerend in de oude luister hersteld en het bestuur van de VHP is verheugd over het resultaat. De koepelkerk kan weer eeuwen mee. Purmerend kan trots zijn op dit particulier initiatief.

De jaarprijs is voor een persoon of organisatie die zich verdienstelijk heeft gemaakt als het gaat om het verleden van Purmerend. De jaarprijs is eerder toegekend aan J. ten Cate (voorzitter VHP, postuum, 1996), ING Bank (1997) en Streekarchief Waterland (1998).

VHP JAARPRIJS 1999

J.G. Brugge, secretaris RK Parochie Purmerend

'Met veel plezier en vreugde denken wij als Parochiebestuur terug aan de feestelijke opening van onze Nicolaaskerk.

Dat wij dit hebben kunnen realiseren is mede te danken aan de vele vrijwilligers die met enorme inzet dit hebben geleverd.

De financiële steun die uit diverse bronnen zijn ingebracht natuurlijk niet uitgesloten.

Maar op de avond van de opening kwam de voorzitter van Vereniging Historisch Purmerend ons verrassen. Op die avond dd. 3 december 1999 kwam hij, namens de vereniging, de jaarprijs 1999 overhandigen aan de voorzitter van de RK Parochie Purmerend. Het is een waardering die wij zeer op prijs stellen. Hartelijk dank hiervoor!

De Nicolaaskerk is niet alleen op zondagmorgen open, maar ook kunnen mensen op dinsdag- tot vrijdagochtend de kerk een bezoek brengen.

In de maand maart a.s. zal het orgel, voorheen het orgel van de Doopsgezinde Gemeente uit de Kanaalstraat officieel in gebruik worden genomen.'

Uitreiking VHP-jaarprijs 1999, v.l.n.r. mevrouw T. Boermans-Visser en Cees van der Linden en Bert Joosten van de VHP. Foto: Ber de Lange

Hoeveel prentbriefkaarten zijn er van Purmerend?

Eef de Hilster, bestuurslid Purmerends Museum

Het *Purmerends Museum* heeft in 1996 de prentbriefkaartencollectie van D.J. Spaans gekocht. Met de eigen collectie, schenkingen en nieuwe aankopen is deze collectie uitgegroeid tot ongeveer 1350 stuks. Het aantal verschillende afbeeldingen hierin is circa 800 stuks. De overigen zijn dubbel of kaarten in een andere uitvoering. Soms is eenzelfde afbeelding uitgegeven door meerdere winkeliers. Uit contacten met verzamelaars en uit prentbriefkaartenboekjes blijkt dat het aantal kaarten van Purmerend aanzienlijk groter is dan de genoemde 800.

lencombinatie is te vinden in de rechter onderhoek van de adreszijde.

Voorbeeld van een nummer op een W. Eikenboom-kaart

Bij een Jos-Pé-kaart bestaat het nummer op die plek uit een combinatie van maand en jaartal. Het nummer van de afbeelding is bij deze kaarten te vinden op de plaats van de postzegel.

Voorbeeld van een nummer op een Jos-Pé-kaart

Soms is met serienummers gewerkt. Kaarten met verschillende afbeeldingen hebben dan hetzelfde nummer. Waarom zou er ook eenheid zijn!

Een volgende stap wordt de digitalisering van de afbeeldingen en opslag op cd-rom. Met behulp van een computer zullen bezoekers van het museum in staat zijn de collectie op een beeldscherm te bekijken. Hiermee wordt het mogelijk een wandeling door de stad in 1900 te maken. Maar ook een weergave van alle kaarten van de Kaasmarkt. En als u wilt weten wat de afzenders te melden hadden over de watersnood van januari 1916 dan is ook deze informatie beschikbaar. Ook nu al.

Boekhandel, galanteriezaak en sigarenmagazijn

Wie waren nu de uitgevers en drukkers? In het algemeen werden prentbriefkaarten

vervaardigd door de grotere drukkerijen en soms ook door hen uitgegeven. In Noord-Holland waren dat bijvoorbeeld – en niet alleen voor deze regio – J.M. Schalekamp (Buiksloot, Amsterdam-Noord), J.P. Nauta (Velsen) en S. Bakker Jz. (Koog-Zaandijk). De plaatselijke uitgever bestelde er kaarten met zijn naam er op.

De collectie van het *Purmerends Museum* telt een groot aantal Purmerendse winkeliers als uitgever. In het begin waren het boekhandelaars, bazaar- of galanteriezaken. Later – na circa 1940 – kwamen daar sigarenmagazijnen bij. Boekhandelaars die in de begintijd kaarten uitgaven waren:

- Nico Mager (Peperstraat)
- (Gebrs.) Honijk (Hoogstraat)
- J.D. Schuitemaker (Weerwal)
- H. Gediking (Westerstraat, later Padjedijk)
- Nooy (Hoogstraat)

Later kwamen hierbij:

- J. Arends, boekhandel- en drukkerij Willem Eggert (Willem Eggertstraat)
- Cruyff (Westerstraat)
- H. Rijkenberg (Kolkstraat)
- G. Rijser (Kerksteeg of Hoogstraat)
- J.M. van den Hoorn (Padjedijk)
- Willem Eggert (Willem Eggert-centrum)
- Witte (Hoogstraat)
- De Wit (Breedstraat)
- Strada (Hoogstraat)
- Knottnerus (Willem Eggert-centrum)
- Jan Haverman (Willem Eggert-centrum).

De eerste bazaar- of galanteriezaken met eigen prentbriefkaarten waren:

- C. Heijn (Padjedijk)
- J.N. Koop (Hoornsche Bazar, Peperstraat)
- W. Eikenboom (Goedkoope Bazar)
- J.A. Schuld (Breedstraat; opgevolgd door J.P. Schuld)

Beschrijven collectie

Sinds de verwerving van deze kaarten ben ik bezig met het beschrijven van deze collectie. Alle kaarten zijn nu beschreven in een database in de computer. Vastgelegd is onder meer – voor zover bekend – uitgever, drukker, fotograaf, zichtbare straten, opdruk, afstempeldatum en -plaats, afzender, geadresseerde en op de kaart vermelde nummers. De computer biedt de mogelijkheid een goed overzicht te krijgen van het aantal kaarten per straat, per uitgever of per drukker. Ook over de datering valt dan veel te zeggen. Vergelijking van kaartnummers en afstempeldatum toont aan, dat soms uit een gedeelte van het nummer het jaar van productie is af te leiden. In een kaart van W. Eikenboom staat de 12 voor 1912. Het nummer 55868 geeft het nummer van de afbeelding. De getal-

- R. Rozekrans (Gouw, hoek Nieuwstraat)
- J. van Hemsbergen (Hoogstraat)

Dat bijvoorbeeld een *galanteriezaak* als De Jong & Eilander (Peperstraat) niet wordt genoemd, betekent niet dat er geen prentbriefkaarten werden verkocht. Voor zover bekend zijn er geen kaarten met de naam van deze zaak erop.

Wat betreft sigarenwinkeliers is het aantal uitgevers in de collectie gering:

- Jan van Beers (Wormerplein)
- Wheermolen (J.F. Kennedyplein).

Ook de Purmerendse fotografen mogen niet onvermeld blijven. Stadsbeelden werden vastgelegd door J.H.P. Coppens (atelier in de Zuidersteeg; zelf ook uitgever van kaarten) voor R. Rozekrans en (later) Jan Zijp.

Wie heeft kaart A 792 van Schalekamp? Prentbriefkaarten van Schalekamp in collectie *Purmerends Museum*:

A785	A790	A800	A1708
A786	A791	A801	A1709
A787	A793	A802	A1711
A788	A794	A804	A1712
A789	A795	A805	A1713
	A796	A806	A1715
	A799	A807	

Zoals in het begin is opgemerkt, is de collectie in het *Purmerends Museum* zeker niet volledig. We willen weten wat we niet hebben en waar we dat zouden kunnen lenen als dat nodig is. Maar wat mist het museum? Geen idee. Daarvoor moet je collecties van andere verzamelaars kennen. Het is onmogelijk om alles te gaan bekijken. Met honderden afbeeldingen in het hoofd zie je de straat niet meer. Het zou fijn zijn als Purmerendse verzamelaars hun collectie op een vergelijkbare wijze zouden willen vastleggen zoals dat in het *Purmerends Museum* is gebeurd.

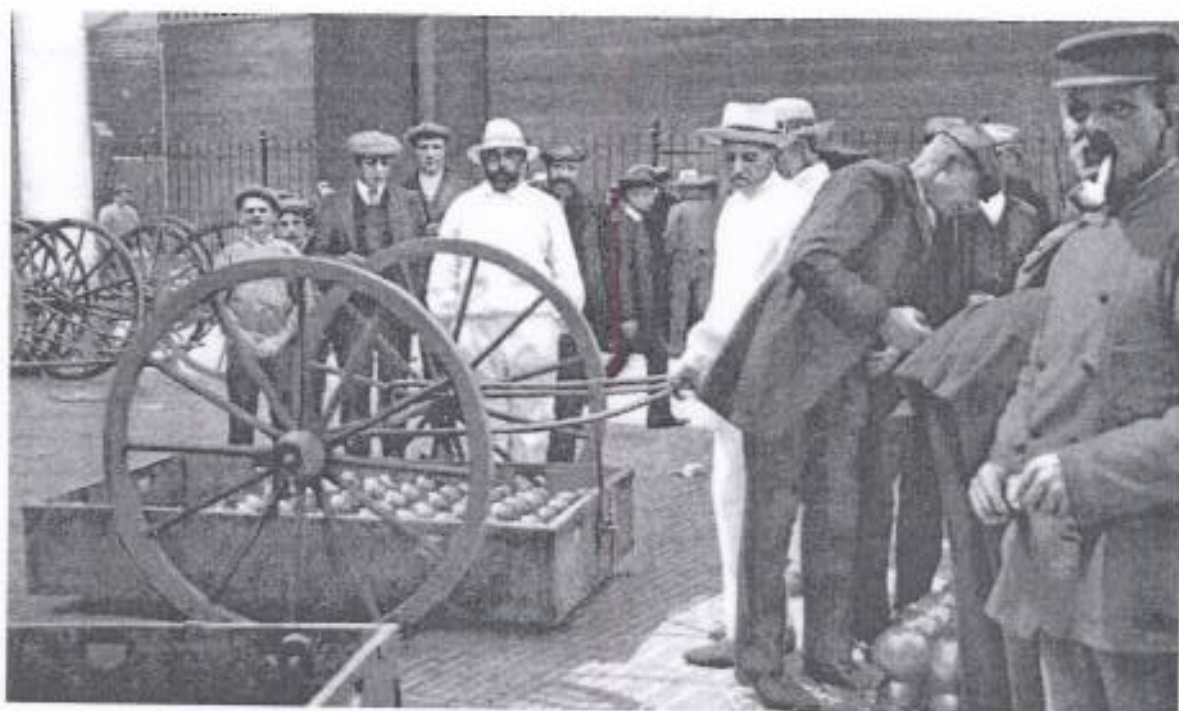
Als voorbeeld van het nut van goed beschreven collecties het volgende: het *Purmerends Museum* bezit 37 kaarten gedrukt door Schalekamp in Buiksloot. Twaalf hiervan zijn zonder nummer. Volgens de opdruk zijn ze uitgegeven door boekhandelaar Nico Mager. De andere 25 zijn uitgegeven door Schalekamp zelf. Mogelijk zijn ze wel verkocht in de winkel van Mager. Deze 25 kaarten dragen op de voorzijde een A nummer zoals vermeld is in de tabel. Op grond van ervaring met andere uitgevers leid ik hieruit af, dat prentbriefkaarten

met de nummers 792, 797, 798, 803, 1710 en 1714 zeer waarschijnlijk ook Purmerendse voorstellingen zijn. Als iemand één van de ontbrekende of aansluitende nummers heeft wil ik daar graag een kopie van maken. Op dezelfde wijze kan gezocht worden naar ontbrekende kaarten die uitgegeven zijn door Willfried Deyhle, Honijk, J.N. Koop, Krapohl, J. Sleding en anderen.

Andere collecties

Niet alleen de collectie van het *Purmerends Museum* wordt beschreven. Uit contacten met het *Streekarchief Waterland* en het *Rijksarchief Noord-Holland* (topografische atlas) blijkt dat ook daar een digitale beschrijving komt of gaande is. Verder is afgesproken dat ik hetzelfde ga doen met de kaarten in het bezit van de *Vereniging Historisch Purmerend*. Verzamelaars die ook hun verzameling in een databestand willen vastleggen wil ik graag op weg helpen.

Op woensdag ben ik bijna altijd in het *Purmerends Museum* te vinden. Daar buiten ben ik telefonisch te bereiken op (0299) 432 522 en op e.de.hilster@hccnet.nl.

Hoe het zweet van de Javaan de Koemarkt plaveide

Uit het verleden van de markten

W. van Dijk, directeur Dienst Marktwezen (sinds 1980)

Purmerend krijgt in 1410 stadsrechten van Willem Eggert, een Amsterdamse koopman en patriciër. Hij bouwt slot Purmersteijn ter bescherming van de inwoners van *Purmerende*. Nadat na 75 jaar de Heerlijkheid Purmerende en Purmerland overgaan naar Jan van Egmond, begint met het *marktsprivilege* van 21 april 1484 het marktwezen.

Men moet geen al te grote voorstellingen hebben van het prille begin van de markt. In Purmerend zijn er dan tussen de 500 en 1000 mensen en minder dan 200 woningen. Ook de omgeving geeft dan geen aanleiding te veronderstellen, dat de markt enige omvang had. Er was immers in hoofdzaak water. De *vischmarkt* zal zich dus wel als eerste hebben kunnen ontwikkelen. Overigens, Purmerend was niet vroeg met marktrechten; Amsterdam (sinds 1220) en Hoorn (sinds 1389) gingen voor. Waarschijnlijk waren ook in Edam en Monnickendam eerder markten. In 1572 werd de markt die op *Saterdach* was ingesteld, verplaatst naar *Dystdach* (dinsdag) met goedkeuring van de toenmalige machthebber Philips II in Madrid. De reden waarom dat is gebeurd, is niet bekend, mogelijk werden teveel markten in de omgeving op zaterdag gehouden.

In 1591 werd een stadhuis gebouwd op 't *Marctveldt* of *Stenebrugh*, de huidige Kaasmarkt, waar toen dus markt werd

gehouden. Ook bestraatte men in die tijd *den dyck*, die liep van kruispunt Kolkstraat/Dubbele Buurt tot Purmerpoort-Looiersplein en noemde men heel logisch de parallel gelegen weg *Achter den dyck*, de Achterdijk.

Keur

Een en ander is af te leiden uit één van de eerste keuren (een keur is een verordening; een geheel van bindende bepalingen, *redactie*) op de veemarkt van 1612, die verbiedt om met de koeien (*coyen*) op *den dyck* te blijven staan, omdat men deze moest aanbinden op de *Cloosterwerf*, het erf van het klooster Ursulinen, dat gevestigd was in de omgeving van de Weeshuissteeg/Koestraat. Het erf was toen nog niet verhard. Geen wonder, dat men bij regenachtig weer op de stenen wilde blijven! Het klooster is in 1572 tijdens de *beeldenstorm* verwoest en heeft als ruïne bestaan tot 1634.

De polders werden in deze tijd droogge-

legd met geld van Amsterdamse kooplieden, verdiend met handelsactiviteiten op het huidige Indonesië van de VOC. De Beemster in 1612, De Purmer in 1622 en De Wormer in 1625. Deze droogmakerijen hebben het marktwezen van Purmerend tot bloei gebracht. Heel overdrachtelijk kun je zeggen: *Het zweet van de Javaan plaveide de Koemarkt*.

Ruimtelijke problemen

De ontwikkeling gaat nu snel; er ontstaan ruimtelijke problemen. De koeien stonden al niet meer op de Kaasmarkt, als ze daar ooit tijdens marktdag zijn geweest. Het *marctveldt* werd in ieder geval te klein. De Kaasmarkt was toen veel kleiner dan nu. De kerk stond in de gevelijn van de Hoogstraat en het stadhuis dicht bij de kerk. In 1633 zette men ten behoeve van de markt het stadhuis door *vijzelconste* achteruit.

In 1638 werd het terrein van het klooster verworven en bestraat, omdat men *clachten* had over de modderpoel, zo lezen we in de keur van 1639, die tevens de eerste marktgeldverordening is en aangeeft dat voor runderen twee stuivers betaald moet worden vanwege de investering in de bestrating.

De stad, die in 1573 was omweld, werd *uitgelegd*. De gracht liep voordien door de huidige Plantsoenstraat, tussen marktkantoor en nukahal, halverwege de Koemarkt en verder haaks richting Where. De *Doele* bestond toen nog niet. Na 1645 was er de stadsgracht, de Plantsoengracht, met het huidige schapenmarktterrein op een eiland. Na het wijzigen van de grachtenloop werd *De Doele* gebouwd, volgens Verhoofstad in 1644; volgens Vincent Nijenhuis in 1650.

Uitgebreide keur

In 1641 ordent het gemeentebestuur het gehele marktwezen, wat zich sinds 1600 breed heeft ontwikkeld en wijst

Koemarkt

met een uitgebreide keur alle onderdelen op hun plaats.

Op de Kaasmarkt (*Marctveldt*): botermarkt op de trappen nabij de Kerksteeg, pluimvee achter het raadhuis, biscuit en brood zuidzijde Breedstraat vanaf 't *Sluis* (kruispunt met de Kolkstraat) en aansluitend tot de kerk meel, bonen, gort en rijst. In de Nieuwstraat: groenten, vruchten, tuinzaad en planten van Gouw tot Westerstraat. Graanen lappenmarkt op *Cakenburg* (Westerstraat), *melckmarkt* aan de oostzijde van het Gouw, varkensmarkt op de Neckerdijk, *vischmarkt* op de Vismarkt, nuka's op de Slotteburgwal en vanaf 1691 naar de Koemarkt. Koeien, schapen en magere varkens op 't *Cloosterwerf*, de Koemarkt.

Varkensmarkt

Nu dus ongeveer 400 jaar elke dinsdag markt. Uit deze belangrijke keur kunnen we opmaken, dat Purmerend toen een echte *Marktstad* was geworden.

De belangrijkste markten waren de kaasmarkt, de vismarkt en de runderenmarkt. Dit valt af te leiden uit de hoeveelheid keuren, die voor die markten in de loop van de historie zijn gemaakt. Daar valt ook uit op te maken, dat de markten steeds een overheidsaangelegenheid zijn geweest. De privatisering van onder meer veemarkten is van onze tijd; de marktgeldinning in de achttiende eeuw was echter ook in Purmerend aan particulieren verpacht.

Kaasmarkt

De kaasmarkt was erg belangrijk, omdat de gehele productie van de melkveehouderij middels het maken van kaas, vanuit de gehele omgeving werd aangevoerd. Het vee dat de boer in die tijd over had, werd hoofdzakelijk op de jaarmarkten aangevoerd. De kaasmarkt was een wekelijks gebeuren. De kaasmarkt is nooit van zijn plaats geweest. Het terrein was eerst veel kleiner en omvatte in de begintijd slechts de zogenoemde Wormer- en Purmerlanderhoek, voor wat nu 't *Hoedje van de Koningin* en *Koopman Optiek* zijn.

Zoals eerder gemeld is het stadhuis in 1633 achteruit verplaatst. In 1744 werd de nieuwe kaaswaag (nu *Museum Wa-*

terland) een eind achteruit verplaatst en in 1848 de huidige kerk ook. Bij de kaasmarktkeuren werd vermeld dat de gemeente in 1686 een heel belangrijke beslissing nam. Ze stelt namelijk een *toesiender* aan, de voorloper van de marktmeester; in Purmerend dus een lang bestaande functie.

De aanvoer van de kaasmarkt heeft een top in 1916 met 3,7 miljoen kilogram. Daarna is er een snelle aftakeling met de laatste markten in 1949. De aftakeling is een logisch gevolg van de industriële melkverwerking, die rond 1900 op gang kwam. De kaasmarktkeuren kennen ook regels, die het maken van prijsafspraken en onderlinge verdeling van partijen onder de handelaren ver-

bieden. Bijvoorbeeld een verbod op het loten c.q. dobbelen om elkaar de partijen toe te delen en daarmee concurrentie uit te sluiten.

Vismarkt

De vismarkt moet één van de meest florerende markten zijn geweest, gelet op de hoeveelheid keuren die daarvoor zijn gemaakt. Zeker in de vijftiende en zestiende eeuw, toen rondom Purmerend nog meren waren, was er waarschijnlijk sprake van veel visaanvoer. Dit is echter niet duidelijk, want bij het verstrekken van de Heerlijkheid Purmerende in leen aan Willem Eggert, werd de visvangst *Ter Wheer* uitgezonderd en voorbehouden aan de Graaf van Holland, wellicht omdat die vangst toen zeer fortuinlijk was.

De vismarkt werd tot 1883 op de Vismarkt gehouden, daarna tot ongeveer 1910 op het Venediën. De vismarkt was een zogenoemde dagmarkt en werd *alle* werkdagen gehouden. De marktmeester van de vismarkt was ook schouwmeester en keurde de vis op gezondheid en kwaliteit. Dat Purmerend belangrijk in de visvangst en -handel is geweest, blijkt uit het feit dat heden ten dage in Londen nog een visbank staat met de inscriptie *Purmerende* volgens J. van Burg (oud-burgemeester) en H. Boxma (oud-voorlichter), beiden van de gemeente Purmerend.

Veemarkt

De runderenmarkt heeft in ieder geval vanaf ongeveer 1600 plaatsgevonden op de *Cloosterwerf*, de huidige Koemarkt. Rond 1640 is deze *Cloosterwerf* bestraat en met bomen beplant!

Volgens een oude prent liepen de balies parallel aan het middenpad, dus 90° gedraaid met de huidige situatie. De balies (palen en buizen) bestonden vroeger uit palen met daartussen touwen. Na 1840 was er sprake van palen en ijzeren balies. De staven waren van massief ijzer en zijn in 1989 vervangen. De oude gietijzeren palen zijn teruggeplaatst op de hoeken van de perken.

De Koemarkt voor *De Doele* tot en met de nukahal is heel lang groen gebleven en werd *Groendeel* genoemd; hier vonden onder meer schutterij-exercities en

de kermis plaats. Op de plaats van de markthal was in 1727 een dwarsstal aan *De Doele* gebouwd, die in 1895 gedeeltelijk en in 1902 geheel werd gesloopt. In de plaats daarvan werd toen op de huidige plaats van de nukahal een uitbreiding van de Koemarkt gerealiseerd. Als vervanging werden de *Doelestallen* en ook het marktkantoor (in 1908) en tussen het marktkantoor en de *Doelestallen* een hek met een ingangsgebouw voor de Koemarkt gebouwd. De ingang bleef hier tot 1939, toen verhuisde de ingang naar de Purmerpoort, in de wandeling *Koepoort* genoemd. Velen zullen zich nog wel de rodeo-achtige toestanden herinneren, die zich voor 1981 voordeden bij het één voor één opbrengen van de koeien door de ingangstallages in de Koepoort met een hele *stuw* van koeien voor de ingang. In 1981 werden de koeien uit de wagens gelost op de weg langs de Koemarkt, zoals dat nog steeds het geval is. Voor 1902 kwamen de koeien van alle kanten de Koemarkt op; dat zal wel nadelig geweest zijn voor een goede controle op de aanvoer van aantallen beesten.

Zoals reeds vermeld was er in 1639 al een keur op het heffen van marktgeld. Er was verschil in marktgeld voor de weekmarkten en voor de jaarmarkten. Tot 1770 werd de inning op de jaarmarkten vaak verpacht. Op basis van de pachtopbrengst kan nagegaan worden, dat er toen per jaarmarkt meer dan 2.500 koeien werden aangevoerd. Voor de weekmarkten was de *binnevader* van het weeshuis belast met de inning van het marktgeld (wellicht ten behoeve van het weeshuis) en was de heffing alleen voor het verkochte vee! Na 1849 ging de marktgeldopbrengst naar de gemeente. Tot 1880 werd het marktgeld geïnd in *bussen* (bussen) bij de uitgangen van de stad. Er staat ook beschreven waar men stond: Purmerpoort, 't Sluisje, Koestraat enzovoort. Vaak waren vrouwen belast met de inning, maar in 1882 werd beslist dat zij dat

niet meer mogen doen.

Weekmarkten

Purmerend heeft al vroeg (vanaf 1651) twee weekmarkten gehad; op dinsdag en op vrijdag. De tweede markt heeft nooit echt goed gefunctioneerd. Zo lezen we dat die in 1760 opnieuw is ingesteld en met premies nieuw leven is ingeblazen. De vrijdagmarkt functioneerde een tijd lang hoofdzakelijk als schapenmarkt, met behoorlijke (2000 stuks per week) aanvoeren in september/oktober. In 1889 is weer een nieuw initiatief genomen, wat in 1890 werd beëindigd. Dan duurt het honderd jaar voor er een vrijdagmarkt opduikt in de Purmer-Noord, op het Gildeplein.

Paardenmarkt

De paardenmarkt werd eerst gehouden op 't *Cloosterwerf* (Koemarkt); veel later in de Nieuwstraat (Koestraat tot Plantsoengracht), wat ook nu nog door oudere Purmerenders *Paardenmarkt* wordt genoemd. Er waren jaarmarkten voor paarden op de eerste dinsdag in juli en in het najaar. In 1923 was er een topaanvoer van ongeveer 3000 paarden, 60 per week. Het ging echter niet altijd crescendo, want op 3 juli 1709 moest iedere Purmerender die een paard had, volgens een keur met het dier op de markt komen om deze meer aanzien te geven op straffe van 25 stuivers boete! Een wel heel bijzondere

re stimulering van de marktaanvoer.

Discussie over markten

Vanaf 1950 is er in Purmerend met enige regelmaat gediscussieerd over marktverplaatsing van de binnenstad naar een plek buiten de stad. Doctorandus Kwantus schreef daarover in 1956 een rapport. W. Bruin, de stadsarchitect, stelt in 1960 dat die 'smeerbeel' de stad uit moet. Dit geeft nogal tumult. Peek, de toenmalige marktmeester, is zwaar tegen en het gaat niet door. In 1972 is er een uitgewerkt voorstel met een raming van zo'n 4,2 miljoen gulden, met als beoogde locatie een plek, inclusief een biggenhal, tussen Melkweg en rijksweg. De gemeenteraad neemt het plan aan. Het gaat echter niet door, wel wordt de huidige NUKA-hal gebouwd.

In 1980 waren er plannen voor een hal op de huidige locatie van Soeteboomhof.

In 1992 zijn er nog plannen gemaakt voor een parkeergarage annex disco en kalverenmarkt op de huidige plaats van de nukahal; niet doorgegaan vanwege een ander parkeerbeleid.

In 1995 wordt door de georganiseerde ondernemers een *Masterplan binnenstad* gepresenteerd met daarin de opmerking de veemarkt maar te sluiten. Het college van B&W neemt afstand van de betreffende passage in het Masterplan over de veemarkt.

Plantsoenstraat, 1972. Foto: Ber de Lange

Purmerend Marktstad

Piet Hein Debets, voorzitter

In de zomer van 1999 vroeg Joop ten Klei mij hem op te volgen als voorzitter van de *stichting Purmerend Marktstad*. Op de vraag wat het tijdsbeslag zou zijn, antwoordde Joop: enkele avonden. Daarmee gaf ik mij gewonnen. Enkele avonden besteden aan *Purmerend Marktstad*, dat kan voor een rechtgeaarde Purmerender geen probleem zijn. Bijkomend argument om op de invitatie in te gaan, was dat mijn kort tevoren overleden vader, jaren geleden ook deel uitmaakte van *Purmerend Marktstad*. Zo vader, zo zoon moet u maar denken.

De nazomerfeestweek kwam. De enkele vergaderavonden in korte tijd waren het resultaat – een geslaagde feestweek – waard. De sinterklaasintocht verliep naar wens, al valt er natuurlijk altijd wel iets te verbeteren. Inmiddels maakt *Purmerend Marktstad* zich op voor de activiteiten in 2000.

Vorig jaar bestond de *stichting Purmerend Marktstad* zestig jaar, dat wil zeggen de stichting en haar rechtsvoorganger het *comité Purmerend Marktstad*. Zonder al te veel ophef is dat jubileum voorbijgegaan. Zestig jaar is tenslotte geen kroonjaar, maar wel een hele tijd. En zestig jaar *stichting Purmerend Marktstad* is voor de stad niet zonder betekenis geweest. Wat is die *Purmerend Marktstad* eigenlijk? Wat doet die club, waarom en waarvoor?

De naam *Purmerend Marktstad* is veelzeggend. Purmerend zonder markt is haast ondenkbaar. De oorsprong van de markt gaat terug tot 1484. In dat jaar verleende graaf Jan van Egmond aan de Heerlijkheid Purmerend het recht een weekmarkt en twee jaarmarkten te houden. De oorspronkelijk zaterdagse weekmarkt wijzigde in 1570 door toedoen van koning Philips II in de weekmarkt op dinsdag. En de dinsdag is nog altijd de wekelijkse marktdag.

Purmerend zonder *stichting Purmerend Marktstad* is evenzeer haast ondenkbaar. Maar hoe lang nog? Immers, het voortbestaan van de veemarkt is de laatste jaren voordurend een punt van discussie. En het bestaansrecht van de *stichting Purmerend Marktstad* wordt in de ogen van velen gerechtvaardigd door het bestaan van de markt.

De oorspronkelijke doelstelling was het bevorderen van de belangen van land- en tuinbouw, veehouderij en middenstand

in Purmerend als agrarisch- en middenstandscentrum. Bij de wijziging van de statuten in 1982, wijzigde ook de doelstelling. Doelstelling werd toen de bevordering van Purmerend als centrum van Waterland, onder meer door het met behulp van daartoe ingestelde commissies organiseren van diverse activiteiten, of met het meewerken daaraan. In gewone mensentaal: promotie van de stad en bevordering van de leefbaarheid.

Comité Purmerend Marktstad

Feitelijk was dat al bij de oprichting in 1939 van het *comité Purmerend Marktstad* (voorloper van de stichting) zo. De markt was in die tijd een zeer belangrijke aangelegenheid. Velen in Purmerend waren op enigerlei wijze betrokken bij de markt. Purmerend was in het mid-

Programma 6, 7, 8 en 9 september 1934

den van de vorige eeuw een agrarische gemeenschap, centrum van een polderlandschap met ongeveer 6.500 inwoners. Een groepje heren achtte het wenselijk om de belangen van Purmerend en dus ook van de markt te gaan behartigen, het *comité Purmerend Marktstad* was geboren.

Harddraayerij

In september 1939 hield het comité op de tweede donderdag van die maand

Harddraayerij 1997. Foto: Jeroen Platell

Lappenmarkt Westerstraat

een veetentoonstelling, gevolgd door een harddraverij. Daarmee is niet gezegd dat de harddraverij en de veetentoonstelling voor de eerste keer plaatsvonden. Beiden kennen een veel langere geschiedenis. In dit blad van september 1998 heeft u kunnen lezen, dat er al in 1820 een harddraverij was. Dit ter gelegenheid van de verjaardag van koning Willem I. In die tijd was er van enige regelmaat in de organisatie nog geen sprake. Er werd niet op een vaste datum gereden en soms sloeg men een jaar over. In 1873 werd de harddraverijvereniging opgericht. In 1948 voegde men de naam *Prins Bernhard* toe. Nog altijd organiseert *harddraverijvereniging Prins Bernhard* op de tweede donderdag van september de draverij. Het is het hoogtepunt van de nazomerfeesten. Voor vrijwel alle Purmerenders is de feestweek synoniem met de harddraverij. *Harddraverijvereniging Prins Bernhard* organiseert sinds mensenheugenis de draverij en hele volksstammen oude en nieuwe Purmerenders omzomen het parcours. Een prachtige traditie, een grootse reünie die nooit en te nimmer verloren mag gaan. Die tweede donderdag in september is trouwens van 's morgens vroeg tot 's avonds laat een groot feest. 's Morgens de veetentoonstelling, 's middags de harddraverij en 's avonds het hengsten- of paardenbal.

Veetentoonstelling

Op de negende dag van de negende maand van het jaar 1999 was er voor de

negentigste maal veetentoonstelling. Purmerend is altijd verbonden geweest met het begrip *bandel*, veehandel en markt. Veel activiteiten in Purmerend spelen zich af rond de markt. Dat was al zo rond de vorige eeuwwisseling. In 1895 werd de *vereniging Paasveetentoonstelling* opgericht en in 1896 was de eerste tentoonstelling. Elk jaar werd zo'n veetentoonstelling (soms zelfs met een optocht) georganiseerd. De vereniging werd in 1922 opgeheven, maar gelukkig was er twee jaar later een nieuwe vereniging die de organisatie op zich nam. Het was de *vereniging Tovletem*, de *vereniging tot opbloei van landbouw en tuinbouw en marktwezen*. *Tovletem* was zeer actief, maar een lang leven was die vereniging niet gegund. In 1927 werd ze opgeheven. In datzelfde jaar ontstond het *Winkelweekcomité*. En natuurlijk

organiseerde dat comité een veetentoonstelling.

Het *Winkelweekcomité* was samengesteld uit de middenstandsverenigingen, te weten de *Algemene Purmerender Middenstandsvereniging* en het *Katholieke winkelcomité*. In 1939 kwam uit het *Winkelweekcomité* een ander comité voort, *Purmerend Marktstad* geheten.

Tussen de veetentoonstelling en de harddraverij was er altijd een diner in *De Doel*. Traditiegetrouw was het de burgemeester of een wethouder die tijdens dat diner het woord voerde. De financiële situatie van de *stichting Purmerend Marktstad* is er de oorzaak van dat het diner tegenwoordig een lunch is. Deelnemers aan die lunch zijn de bij de veetentoonstelling betrokkenen zoals de keurmeesters, de directeur *Marktwezen* en het gemeentebestuur.

Financiële positie

Hoe komt *Purmerend Marktstad* aan de benodigde gelden? In de eerste plaats krijgt de stichting jaarlijks een subsidie van de gemeente. Daarnaast weet *Purmerend Marktstad* zich verzekert van een trouwe kring van sponsors. Het bedrijfsleven uit Purmerend en omstreken laat zich niet onbetuigd, al betekent dat niet dat er sprake is van een riant financiële positie.

Ook in vroeger jaren was het sappelen geblazen. Hoe kwam het *comité Purmerend Marktstad* in die tijd aan geld? De belangrijkste bron van inkomsten was na de oorlog tot in de vijftiger jaren

Schapekuring 1997. Foto: Jeroen Platell

Drukte tijdens de schapenkeuringen 1997. Foto: Jeroen Platell

de verkoop van loten. Voor een gulden kocht men een lot, met als hoofdprijs vier vette koeien en als tweede prijs een vette koe. Die loten werden voornamelijk verkocht op de wekelijkse dinsdagmarkt. Het succes was opmerkelijk. De verkoop verliep altijd vlot. Het waren vooral oudere mannen die de loten verkochten. Dat was niet zo vreemd, omdat zij per verkocht lot een vergoeding ontvingen. Toen echter de AOW werd ingevoerd nam de belangstelling om loten te verkopen gestaag af. *Purmerend Markstad* zag zich geconfronteerd met een financieel probleem. In samenwerking met de winkeliersverenigingen werden andere bronnen van inkomsten aangeboord. Tegenwoordig is de gemeentelijke subsidie de belangrijkste bron van inkomsten.

De tegenwoordige activiteiten van *Purmerend Markstad* vallen vooral op door de continuïteit in de programmering. Een greep uit de vele evenementen die in de tweede week van september worden georganiseerd: tafeltenniswedstrijden, handboogschieten, jeu de bouleswedstrijden, standwerkersconcours, wiel-

rennen, lappendag, steenwerpen, concours hippique, de open dag bij de brandweer, hand-, volley- en basketbalwedstrijden en biljarten. Activiteiten die mogelijk zijn door het enthousiasme van velen, zowel van sportbestuurders als anderen. Naast de veetentoonstelling is ook de taptoe een activiteit van *Purmerend Markstad*. Aanvankelijk op de Kaasmarkt en de laatste jaren op de schapenmarkt is er traditiegetrouw op de tweede zaterdag een kleurrijk schouwspel te zien. Verschillende muziekkorpsen uit het land treden dan op voor een veelkoppig en enthousiast publiek. Het is de *stichting Purmerend Markstad* die dit alles faciliteert, coördineert en ondersteunt.

De stichting probeert jaarlijks naast het gebruikelijke programma iets bijzonders te brengen. In 1999 was dat de aankomst van de *Kadijkerrun* op de Koemarkt. En dit jaar belooft de tweede zaterdag een buitengewone te worden. Die dag viert de brandweer haar jubileum. In samenwerking met de *stichting Purmerend Markstad* wordt een optocht georganiseerd van historische brandweervoertuigen.

Kermis

Opmerkelijk is dat de najaarskermis niet tijdens de feestweek is, maar een week eerder. De *stichting Purmerend Markstad* ziet de kermis graag een week opschuiven in de tijd. Nazomerfeesten worden immers feestelijker als er ook kermis is. De kermis als middelpunt van harddraverij, hengstenbal, wielerronde, jazzfestival en andere activiteiten. De *Bond van kermisexploitanten* heeft Purmerend echter kermis toebedeeld in de eerste week van september. Daarin wijziging brengen is iets van lange adem. Bovendien kan de veetentoonstelling niet plaatsvinden zonder de nukahal, waarin een deel van de kermis is opgesteld. Volgens de veterinaire regelgeving moeten geiten onder een dak staan en de schapen mogen niet in de buurt komen. Tot slot: een kermis op de schapenmarkt rijdt de taptoe in de wielen, belemmert de wielerronde en hindert de paardenrennen.

Voor dit artikel is dankbaar gebruik gemaakt van het boekje *50 jaar Purmerend Markstad*, geschreven door Dr. Mr. J.A. Schlette.

Het beltterrein voor afval van Purmerenders

W. van Kranenburg, hoofd afdeling Reiniging gemeente Purmerend

W. van Kranenburg (telefoon 452 278 (werk) of 646 428) houdt zich aanbevolen voor informatie en foto's over het inzamelen en verwerken van afval van Purmerenders. De hiernavolgende tekst is een aanzet tot een geschiedenis van de inzameling en verwerking van afval in Purmerend.

Op 8 maart 1934 werd er nog huisvuil, vermoedelijk vooral bestaand uit sintels, gestort in de *Nieuwenhaven*. De plaats van de *Nieuwenhaven* is mij onbekend. Er kon echter binnen enkele dagen niet meer gestort worden op die plek, wegens '... de groote aanvoer van vliegash door eigenaar JB de Boer'. Er werd door de toenmalige gemeentearchitect razend snel gehandeld. Hij stelde voor om vuilnis met onmiddellijke ingang te storten op een rietveld dat toebehoorde aan de heer P. de Wit uit Beemster. De heer De Wit was bereid dit toe te staan gedurende een periode van drie jaar, tegen een bedrag van f 65 per jaar. Hij kreeg daarvoor vergunning van het hoogheemraadschap.

In 1935 (en daarvoor) werd een gedeelte van het afval uit Purmerend verwerkt tot compost op de toenmalige vestiging van de *Reinigingsdienst* aan de Purmerendseweg 19 of 19A, dat in die tijd bekend stond als het *beltterrein*. Daar was een compostloods beschikbaar. Er waren in die tijd problemen met composteren, vooral 's winters omdat er dan veel sintels in het huisvuil zaten. Verder werd er op dit terrein vuilnis verbrand in een verbrandingsoven. Ook werden daar faecaliën opgeslagen, die werden ingezameld met behulp van tonnen. Periodiek werd het spul per schip afgevoerd. Tenslotte werden stroresten en mest afkomstig van de (vee)markt opgeslagen. Dit materiaal werd verkocht.

Dempen van een stukje van de Where voor afval

De problemen met het composteren waren in die tijd zo groot, dat de toenmalige gemeentearchitect (tevens 'Directeur

der gemeentereiniging') in 1936 voorstelde om al het afval te storten. Bovendien had men haast, omdat het rietveld meer dan volgestort was en er geen andere stortplaatsen beschikbaar waren. Hij stelde voor om een stukje van de *Where* met een breedte van acht à tien meter te dempen, zodat een toegang verkregen werd naar een stuk grond dat ook in eigendom was van de eerder genoemde heer P. de Wit. De bedoeling was om een deel van dit terrein in te richten als stortplaats en een deel te gebruiken als weiland voor paarden van (onder meer) de *Reinigingsdienst*. De Wit was bereid zijn perceel of een gedeelte daarvan aan de gemeente te verkopen. Vermoedelijk heeft hij dit perceel in de periode april-juni 1936 aan de gemeente verkocht.

Handiger was het geweest om het perceel van de heer Oudejans op te kopen, omdat zijn terrein direct grensde aan het *beltterrein*. De heer Oudejans woonde daar met zijn vrouw in een heel klein huis en had erg veel last van het *beltterrein*; het kon daar namelijk soms erg stinken. Maar blijkbaar was deze optie niet bespreekbaar.

Hoe het ook zij, op 25 april 1936 werd aan de minister van Waterstaat (de *Where* was rijkswater) toestemming gevraagd dit water van 200 m² te dempen en op 27 april werd bij het hoogheemraadschap een vergunning aangevraagd in verband met het verkleinen van het wateroppervlak. De vergunning werd begin juni 1936 verleend, onder de voorwaarde dat '... de demping langs de waterzijde moet zijn voorzien van een solide beschoeiing ten genoegen van het Hoogheemraadschap.' Ook moest f 282 aan het hoogheemraadschap worden overgemaakt in verband met het verkleinen van de boezem (berging voor overtollig regenwater, *WvK*). Het bewaste water werd snel gedempt, in ieder geval voor 20 juni 1936. De afgifte van de vergunning had nog een staartje, omdat de gemeente reeds op clandestiene wijze bezig was met het storten van afval langs de *Where*-oever, buiten de kadastrale

grens van het voormalige rietveld en langs het dijkje tussen het inmiddels volgestorte rietveld en het *beltterrein*, omdat volgens de gemeente '... het dijkje door golfslag was aangevreten.' Het clandestiene vuil dat buiten de kadastrale grens van het voormalige rietveld lag, werd op last van het hoogheemraadschap voor 1 januari 1937 door de gemeente verwijderd.

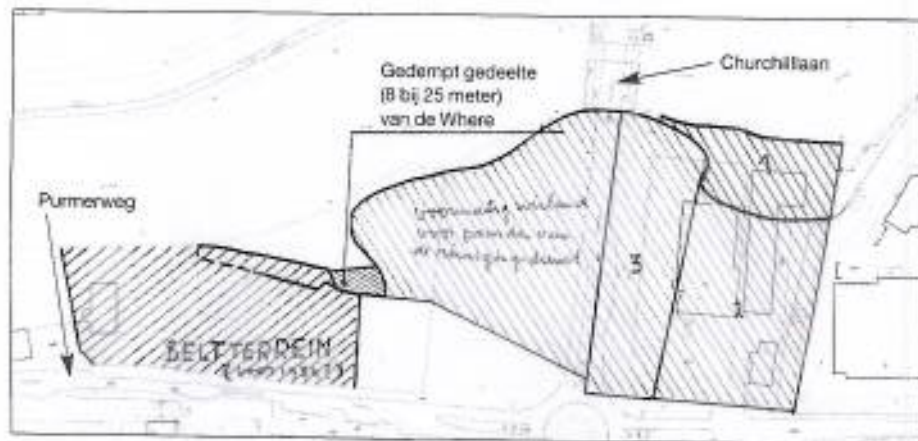
Op 22 juli 1936 heeft het college van Burgemeester en Wethouders aan de provincie vergunning gevraagd tot het uitbreiden van de gemeentelijke vuilnisbelt. Deze vergunning werd door de provincie op woensdag 25 november geweigerd op grond van het ingediende bezwaar van de heer Oudejans. Hij was eigenaar van het aangrenzende perceel en ondervond hinder van de reeds bestaande stortplaats; stankverspreiding en overlast door de aanwezigheid van ratten. Naar de mening van de heer Oudejans zou een uitbreiding niet alleen meer stank en ongedierte geven, maar ook meer kans op brand en schade aan opstallen en tuinbouwgewassen.

De provincie heeft na onderzoek van die bezwaren vastgesteld dat de '... vrees voor hinder van ernstigen aard door ratten en stankverspreiding gegrond is.' Op de andere argumenten is de provincie niet ingegaan.

Uitbreiding urgent

Maar de gemeente gaf niet op. Op 18 december 1936 werd opnieuw een vergunning aangevraagd voor '... het inrichten van een stortplaats voor huisvuil.' Blijkbaar was een uitbreiding urgent en kon men niet zo gauw een andere plaats vinden. De aanvraag vermeldt verder dat het alleen om te storten afval ging afkomstig uit de gemeente en dat het huisvuil direct na het storten met teelaarde zou worden afgedekt.

Woensdag 23 juli 1937 gaf de provincie eindelijk de vergunning af, ondanks het protest van mevrouw Oudejans-Wortel. De heer Oudejans was kennelijk overleden. Hoewel mevrouw Oudejans met

precies dezelfde bezwaren kwam, werden ze nu door de provincie min of meer afgewimpeld. Wel stelde de provincie een aantal eisen. Zo mocht er geen vuilnis worden gecomposteerd of verbrand. Ook mocht er geen beer (mensendrek, *redactie*) of ander vloeibaar afval op deze plek worden gestort. Voorts moest de stortplaats afgesloten zijn voor publiek en voldoen aan een aantal esthetische randvoorwaarden: maximum storthoogte, afdekking en omheining. Bovendien

moest de stortplaats voor 23 maart 1938 in gebruik zijn.

Begin 1942 raakte de bewuste stortplaats vol en was uitbreiding noodzakelijk. Op 25 april van dat jaar werd daarom een vergunning tot uitbreiding in westelijke richting aangevraagd, richting terrein van mevrouw Oudejans. Opnieuw maakte mevrouw Oudejans (dezelfde) bezwaren, echter de vergunning werd verleend. Niet door Gedeputeerde Sta-

- 1 stortplaats van huisvuil en 'vliegensch' vanaf april 1934 op voormalig rietveld. Vergunning voor drie jaar, tegen een vergoeding van f 65 per jaar.
- 2 stortplaats van huisvuil en 'aschbels' op voormalig weiland vanaf medio 1936 tot ongeveer 1 oktober 1942.
- 3 stortplaats op voormalig weiland vanaf ongeveer 1 oktober 1942 tot mogelijk begin jaren vijftig

ten, maar door de Commissaris van de Koningin van Noord-Holland, ter waarneming van Gedeputeerde Staten. De vergunning werd bovendien snel verleend, namelijk op 9 juli van dat jaar. Blijkbaar konden sommige zaken snel geregeld worden tijdens de bezetting. De eisen werden echter wel aangescherpt. Zo moest er volgens een vastgesteld patroon gestort worden en de afdeklaag moest vijftien centimeter dik zijn. Bovendien moest de gemeente twee keer per jaar de ratten op de stortplaats (laten) verdelgen, te beginnen 1 januari 1943.

SCHENKINGEN

De VHP heeft de volgende schenkingen ontvangen:

Familie C. Uitslager	projectiescherm + tafel
P. Spaans Zaandam	diadozen + raampjes diverse foto's onder meer van J. Spaansen en diploma <i>Touwtrekken</i> , 1945
Mevrouw Groot	twee oude foto's en namen
Radio Zijp	foto's Hoogstraat (jaren zestig)
J. van Beers	kopieën van kranten uit 1935
Mevrouw Vermeulen	twee foto's
Mevrouw J. Roskam	diverse boekjes en documentatie, onder meer over de HBS, oude facturen
S. Drenth	munt 500 jaar Marktstad
Stichting Purmerend Marktstad	herinneringsvaantjes feestweek, september 1999
Firma Lankelma Zuidoostbeemster	boekje honderd jaar Lankelma
Mevrouw P. Nooy-van Toor	twee oude facturen van Fa. Kubbinga
W. Zijp	artikel <i>Voormalige straten en historische benamingen</i>
Th. van der Linden	foto Gedempte Singelgracht 5
Mevrouw G. Koenen-Petten	twee glazen uit de kantine van <i>Hollandia</i> , fotoboek <i>Hollandia</i>
Oosthuizen	en tekeningen <i>Villa Hollandia</i>
H. Vallentgoed	klassefoto School C 1929-1930

Mevrouw T. Overeinder-Slooten
Zuidoostbeemster
B. Miedema

doosje van juwelier Van der Pol uit Peperstraat/Vischmarkt

Mevrouw D. de Vries

schoenlepel van *Wed. H.G. Temper*, *Schoenmagazijn* aan de Breedstraat
oude kranten, onder meer de *Goedkope Purmerender Courant*, de *NNC* en *De Waterlander*

G.J. v.d. Woude
Blaricum

foto's, fotokopieën, kranten en diverse artikelen

Mevrouw M. de Vries
Mevrouw M. van de Brink-Wortel (†)

prent van de Purmerpoort
trommeltje PF 60, 550 jaar Purmerend, lepeltje Lutherse Kerk, twee kleeherangers *Bernard Deitmers*, kleeheranger *Fa. H.J. Kuiper v/h Gebr. Fontijn*
diverse oude facturen

Mevrouw L. Kuijper-Zadeits, Weert
Mevrouw V. de Wit

verjaardagskalenders en diverse ansichtkaarten voor verkoop door VHP

C. van Bruggen
Mevrouw A. Doets

foto van de Varkensmarkt
twee glazen (1974 en 1994) en een tas van de *Purmerade*
ingekleurde kopie van een kaart van Purmerend en omgeving (uit de periode 1614-1632) van *Boxhorus*

A. Bartels

Na onze oproep in het periodiek van september 1999 is bekend dat het boekje *Vleeschgerechten van de Nederlandse Slagersbond* van slagerij *In de Vette Os* een schenking is van P. Taam uit Edam.

NIEUWE LEDEN

01.08.1999	mw. J. Doorgeest-Heiloo	Robiniastate 20	1441 ZZ	Purmerend
13.08.1999	hr. J. Boom	Schipperslaan 32	1442 AB	Purmerend
01.09.1999	hr. W. Roos	Hannie Schafstraat 34	1443 LD	Purmerend
01.09.1999	hr. P.J. Wessels	Hugo de Grootstraat 21	1441 KH	Purmerend
04.09.1999	hr. M. de Boer	Chrysanthemstraat 91	1441 HS	Purmerend
04.09.1999	hr. J. van Braam	Wouter Sluislaan 15	1461 AB	Zuidoostbeemster
04.09.1999	hr. G. Hoogesteger	Johanna Naberstraat 17	1442 BA	Purmerend
04.09.1999	mw. G. Ottens	Herikkruid 61	1441 XG	Purmerend
04.09.1999	mw. C.M. van Rijn-van der Linden	Burg. Koopmansingel 12	1461 AN	Zuidoostbeemster
04.09.1999	mw. T. Spreeuw	't Grachtje over 150	1625 PP	Hoorn
04.09.1999	hr. W. Spreeuw	Rozenhof 2	1689 GZ	Zwaag
04.09.1999	hr. en mw. G.F. Willemars	De Roerdomp 42	1444 XV	Purmerend
04.09.1999	hr. P.J.B. de Wit	Wevershof 45	1483 XL	De Rijk
04.09.1999	mw. M. van 't Wout-Muts	Marathonstraat 9	1442 VA	Purmerend
04.09.1999	hr. J. Zwaan	Venediën 6	1441 AJ	Purmerend
05.09.1999	hr. A. Bartels	Zuiderweg 166	1461 GN	Zuidoostbeemster
05.09.1999	hr. B. Binnema	Jacob Boumanlaan 21	1461 AA	Zuidoostbeemster
05.09.1999	mw. R. de Groot-Heersema	Koningsvaren 111	1441 SG	Purmerend
05.09.1999	mw. H. Hubelmeijer	Burg. D. Kooimanweg 152	1444 DD	Purmerend
05.09.1999	mw. E. Jager	Roedestraat 55	1445 EN	Purmerend
05.09.1999	hr. Th.G. Jonk	Suze Groenewegstr. 105	1442 NC	Purmerend
05.09.1999	hr. J. Kuijk	Jan van Egmondstraat 1w	1441 HM	Purmerend
05.09.1999	hr. G. de Roo	Rotanstraat 47	1448 BM	Purmerend
05.09.1999	hr. H.R. Ros	Heemstee 18	1446 BH	Purmerend
05.09.1999	hr. J. de Vries	Westervenne 415	1444 WS	Purmerend
05.09.1999	hr. J. Westerveld	Johanna Naberstraat 5	1442 BA	Purmerend
12.09.1999	hr. N.J.M. Veldt	Bernard Nieuwenijststraat 65	1441 GB	Purmerend
12.09.1999	mw. S. van der Waart-Slond	Zeggehof 8	1441 PX	Purmerend
12.09.1999	mw. T. Wessels-Oudejans	Oosterstraat 72	1654 JN	Benningbroek
20.09.1999	hr. J. Böke	Koggenland 67	1447 CB	Purmerend
20.09.1999	hr. J. Deitmers	Rode Kruislaan 143	5628 GD	Eindhoven
20.09.1999	hr. W. van Gelderen	Apollostraat 32	5258 AR	Berlicum
20.09.1999	hr. C. Kuit	Primulastraat 70	1441 HC	Purmerend
07.10.1999	hr. J. Spreeuw	Sallandlaan 8	8443 BC	Heerenveen
08.10.1999	hr. H. Deitmers	Molvense Erven 79	5672 HJ	Nuenen
08.10.1999	hr. J. van der Meer	Kerkstraat 17 E	1441 BL	Purmerend
12.10.1999	hr. G. Brugman	Purmersteenweg 11	1441 DK	Purmerend
12.10.1999	hr. B. Plomp	Kwadijkkerkoogweg 12	1441 LA	Purmerend
13.10.1999	hr. D. de Wolf	Kraailoekstraat 16	1441 PJ	Purmerend
13.10.1999	hr. B.K. Vos	Wipmolen 112	1444 GZ	Purmerend
13.10.1999	hr. P. Herjes	Da Palestrinastraat 179	1447 NV	Purmerend
20.10.1999	mw. J.K. Dels	Schoolstraat 7	1462 JC	Middenbeemster
01.01.2000	Bibliotheek Monumentenzorg	Postbus 1001	3700 BA	Zeist
01.01.2000	mw. M.C. Heijnis-van Baarsen	Bierkade 4	1441 AH	Purmerend
01.01.2000	hr. H. Hietbrink	Beneluxlaan 318	1966 WV	Heemskerk
01.01.2000	hr. A. Hille	Volgerweg 94	1461 CB	Zuidoostbeemster
01.01.2000	mw. A. Hoeve-Gedink	Tolhuis 2010	6537 LW	Nijmegen
01.01.2000	hr. T. Heuwekemeijer	Trilveenstraat 11	1441 MS	Purmerend
01.01.2000	hr. K. Kooijman	Zuideinde 18	1843 JN	Grootschermer
01.01.2000	mw. C.A. Krops	Gouw 149	1441 BT	Purmerend
01.01.2000	hr. J. Krijt	Jan van Egmondstraat 1 P	1441 HM	Purmerend
01.01.2000	hr. R.J.M. Segers	Baltinksweg 2B	7443 PK	Nijverdal
01.01.2000	hr. Th.F. Segers	Pijlenburg 13	1462 VL	Middenbeemster
01.01.2000	mw. C. Taman	Meervalstraat 41	1431 WE	Aalsmeer
01.01.2000	hr. J.M. van der Veen	Waterhoenhof 52	1444 VL	Purmerend
01.01.2000	hr. W. Piet	Brahmsstraat 43	1447 RT	Purmerend
01.01.2000	hr. B. van Berkum	Tjalkstraat 53	1443 JJ	Purmerend
07.01.2000	mw. J. Steenbergen-Bensink	Boeierstraat 18	1443 EN	Purmerend
16.01.2000	hr. N.W. van Duren	Sportlaan 146	1442 EG	Purmerend
16.01.2000	hr. K. Laan	Zuiderweg 35	1456 NG	Wijdewormer
16.01.2000	mw. H. Griek-de Gier	Glanestraat 40	7555 KX	Hengelo
16.01.2000	hr. M. van der Star	Veenmossingel 30	1441 LR	Purmerend
19.01.2000	hr. M.B. Krull	Dovenetelstraat 46	1441 PT	Purmerend
19.01.2000	mw. P.M.F. Slee-Peters	Flores 2	1448 AN	Purmerend
26.01.2000	hr. J. Oppelaar	Cavaljéplein 89	1442 XL	Purmerend
01.02.2000	hr. J. Loovers	Zuivelstraat 16	1445 MH	Purmerend
09.02.2000	hr. H. Dirksen	Tolnegeeweg 40	3776 PW	Stroe
09.02.2000	hr. W.J. Ligthart	Westerweg 7	1447 AA	Purmerend
09.02.2000	hr. C. Hielkema	Purmerenderweg 65	1461 DE	Zuidoostbeemster
09.02.2000	hr. H. ten Dam	Noorddijk 11	1463 PJ	Noordbeemster

ONDERLINGE BRANDWAARBORG MAATSCHAPPIJ PURMEREND U.A.

Geachte heer, mevrouw,

Het Nederlandse fenomeen "ONDERLINGE" is bij veel mensen niet zo bekend. Mogelijk hoort U nu ook voor het eerst hiervan.

Maar wist U bijvoorbeeld ;

- dat er 400 "ONDERLINGEN" actief zijn in Nederland.
- deze "ONDERLINGEN" veelal een plaatselijk karakter hebben.
- zij daarom heel dicht bij de mensen staan.
- de "ONDERLINGEN" 36% van alle verzekeringen afsluiten in Nederland.
- O.B.M. Purmerend U.A. (Uitgesloten Aansprakelijkheid) reeds 60 jaar bestaat.
- een verzekeringsmaatschappij is in verenigingsvorm met leden.
- niet commercieel is, dus verzekeringen afsluit zonder winst oogmerk.
- lage kosten heeft, en dus ook lage premies kan hanteren.
- verzekeringen voor o.a opstal, inboedel, aansprakelijkheid, glas, bromfiets, auto en caravan kan aanbieden.

Onderstaand geven wij u ter informatie enkele premievoorbeelden

OPSTAL/INBOEDEL	BRAND	EXTRA UITGEBREID/TOTAAL
Woonhuis Opstal	f 0,525	f 0,50 (per duizend)
Woonhuis Inboedel	f 0,525	f 0,95 (per duizend)
Garageboxen	f 1,00	n.v.t.

AANSPRAKELIJKHEIDSVERZEKERING VOOR PARTICULIEREN (AVP)		
Alleenstaanden	f 54,=	per jaar
Gezin of Samenwonenden.	f 72,50	per jaar

U zult begrijpen dat dit slechts een kleine greep is van onze verzekeringen.

Wilt U meer weten, geen nood, belt u ons gerust eens op.
U zult verstueld zijn van de lage premies.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen (ook 's avonds) met Marjon Alles. Telefoon 0299-644519.

Met vriendelijke groet,
OBM Purmerend U.A.

Makkesstraat 2
1447 PJ Purmerend

Telefoon/Fax
0299 - 644519

Postbank 57.61.60

Bank: VSB-Bank
rek. nr. 84.35.06.504

ABN-AMRO Purmerend
rek. nr. 58.89.35.840

K.v.K. nr. 36027294